I Seminari de Literatura Infantil i Juvenil Catalana

Reptes de la Literatura Infantil i Juvenil: La realitat lectora. Present i futur

dos mil vint-i-quatre

Quaderns Divulgatius. Núm. 77

I Seminari de Literatura Infantil i Juvenil Catalana

Reptes de la Literatura Infantil i Juvenil: La realitat lectora. Present i futur

València, 26 d'octubre de 2023

Quaderns Divulgatius. Núm. 77

Presentació
Sebastià Portell 5

Radiografia del llibre infantil i juvenil en llengua catalana: tendències i sinergies lectores
Dari Escandell 9

Conversa amb motiu del XXII Premi Aurora Díaz-Plaja
Amb Josep Antoni Fluixà i Enric Lluch moderada per Lliris Picó. 31

Paisatges futurs de la LIJ a Catalunya, les Illes i el País Valencià
Amb Teresa Broseta, Tina Vallès i Irene Zurrón moderada per Mercé Viana.. 61

Paisatges futurs de la LIJ a Catalunya, les Illes i el País Valencià
Mercé Viana 63

El futur de la literatura infantil i juvenil en català: País Valencià
Teresa Broseta 67

Paisatges futurs de la LIJ: Catalunya
Tina Vallès 73

Illes, deserts i oasis. Un paisatge de la literatura infantil i juvenil a les Balears
Irene Zurrón Servera 77

Presentació

Sebastià Portell

Defensar els interessos dels escriptors en llengua catalana no només vol dir reivindicar unes millors condicions de treball per als autors (des d'uns models de contracte editorial respectuosos amb els drets d'autor, fins a les bones pràctiques en àmbits com els premis literaris o les activitats), sinó que també implica el foment del debat professional i creatiu. És per això que l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC) organitza periòdicament diversos seminaris professionals, centrats en els diferents gèneres literaris i en l'ofici de la traducció.

En aquest sentit, fins l'any 2023, els socis de l'entitat comptaven amb diversos espais de conversa: des del nostre Seminari de Traducció, que és el que compta amb una tradició més arrelada gràcies a les seves quatre dècades d'història, fins als més recentment creats Seminari de Crítica i Seminari de Poesia, passant pel Seminari de Teatre, posat en marxa ara fa sis

anys. Són, tots aquests, intents de facilitar espais especialitzats d'intercanvi de coneixement dels quals no sempre disposen els nostres autors, i que contribueixen a la millora i a la professionalització del nostre ofici.

És per això que la fundació del Seminari de Literatura Infantil i Juvenil de l'AELC és una tan bona notícia. No només perquè implica la creació d'un esdeveniment anual de referència per als autors de literatura infantil i juvenil –que conformen un 28,5% i un 28,4% dels socis de la nostra entitat, respectivament, segons la darrera edició de l'estudi *Escriure en català* (2023)–, sinó perquè l'existència d'aquest Seminari també suposa el reconeixement d'un tipus de literatura que és central en el foment de la lectura i en la creació de joves lectors. Aquesta iniciativa parteix del compromís adquirit per l'AELC dins el marc del Pla Nacional del Llibre i la Lectura a Catalunya, en el procés d'elaboració del qual es va detectar la necessitat de comptar amb un punt de trobada com aquest i amb la urgència de dotar de més prestigi la LIJ del nostre país i els seus autors. I se suma, a més, al Congrés de LIJ que l'AELC celebra cada quatre anys arran d'un acord amb l'IBBYCat, el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil.

Les aportacions recollides en aquest volum pertanyen a la primera edició d'aquest Seminari, dedicat als reptes de la LIJ en el present i en el futur. Hi podreu recuperar la magnífica ponència del professor Dari Escandell sobre tendències i sinergies lectores en el llibre infantil i juvenil en llengua catalana; podreu gaudir d'una conversa entranyable i distesa entre dos bons amics i companys d'ofici com són Josep Antoni Fluixà, distingit amb el nostre darrer Premi Aurora Díaz-Plaja de crítica de LIJ, i Enric Lluch, moderats per Lliris Picó; i podreu endinsar-vos, també, en els paisatges presents i futurs de la nostra LIJ al Principat, a les Illes i al País Valencià de la mà de les escriptores Tina Vallès, Irene Zurrón Servera i Teresa Broseta, amb la moderació de Mercé Viana.

Tant de bo aquesta edició sigui la primera pedra d'una llarga tradició en el debat sobre la literatura infantil i juvenil al nostre país. Els nostres autors i la seva immensa –i no sempre prou reconeguda– aportació al sistema cultural es mereixen això i més.

Radiografia del llibre infantil i juvenil en llengua catalana: tendències i sinergies lectores

Dari Escandell

Dari Escandell és doctor en Filologia i professor titular al Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant. La Literatura Infantil i Juvenil és la seua principal línia de recerca. A banda de nombrosos articles científics sobre LIJ en català, ha publicat el llibre *Hàbits i tendències de lectura en el sistema educatiu valencià*, monografia en què analitza els factors sociològics i mediàtics que condicionen la lectura escolar i la lúdica. En matèria de transferència, ha assessorat la Fundació FULL i la Generalitat Valenciana en l'elaboració del Pla Valencià de Foment del Llibre i Lectura i ha comissariat una exposició divulgativa sobre àlbum il·lustrat infantil adreçada a prescriptors, promoguda per la Universitat d'Alacant.

Qualsevol temptativa de radiografia sobre l'estat de la literatura mai no restarà exempta de polèmica. Indefectiblement. La mera acció d'articular una diagnosi, al capdavall subjectiva a l'entorn de determinades temàtiques i, sobretot, de determinats títols i noms, sempre generarà suspicàcies a ulls d'alguns acòlits del gremi bandejats, els quals titllaran l'ocurrència d'agosarada i inclús de temerària. L'ombra de

la inclinança, de la predilecció i, en definitiva, de la proclivitat, hi planarà de forma inextricable, més encara en una realitat enrevessada i permanentment mutable com la de les lletres catalanes actuals. Per les raons esgrimides, un exercici d'aquesta complexitat convé empeltar-lo bé, amb les percepcions i les impressions dels diferents agents de l'ecosistema del llibre i la lectura, això és, veus d'índole diversa que atenguen alhora les peculiaritats i les particularitats del circuit infantil i juvenil de casa nostra. En altres paraules, s'escau procurar oferir una visió de tot plegat com més holística i coral, millor.

És per això que provarem de reblar el clau en aquest recorregut per les tendències actuals de mercat pel que fa a gèneres i línies temàtics, atenent l'opinió polièdrica de destacats representants de l'ecosistema del llibre i la lectura infantil i juvenil en llengua catalana: agents de renom de la indústria editorial, mediadors també reputats (llibreters, bibliotecaris, docents...), experts i estudiosos d'aquesta matèria llibresca i, per descomptat, escriptors de consens.

L'epistemologia d'aquesta sessió inaugural del I Seminari de Literatura Infantil i Juvenil Catalana de l'AELC fusiona un mètode procedimental que pretén ser funcional i paradigmàtic, alhora. Per raons lògiques d'abast i de temps, calia acotar aquesta prospecció a una quantitat raonable d'*ambaixadors* capaços d'exercir com a representants efectius de la realitat.

Fet i fet, davant d'aquesta tessitura inalienable, s'ha optat per tirar mà de la nostra xarxa de contactes; figures de l'univers del llibre infantil i juvenil en llengua pròpia amb qui hem mantingut una sèrie de converses informals sobre temàtiques, tendències de consum, obres clau o sinergies constatables entre consumidors i consumidors proactius, per fer esment només d'algunes de les qüestions abordades en aquestes tertúlies fonamentalment telefòniques.

En essència, els hem interpel·lat sobre imponderables com, per exemple, què fa que un producte literari funcione i per què; o quines raons –tant intrínseques com premeditades– hi ha al darrere perquè un llibre infantil o juvenil seduïsca el lector destinatari i, sobretot, perquè aquest producte es consolide i resistisca bé el pas del temps. De més a més, aprofitant l'avinentesa d'aquesta dissertació amb marcat caràcter informal, els hem preguntat també per la veracitat dels sempiternament polèmics rànquings *Top 10* de vendes; per la dicotomia entre autors nostrats i autors estrangers traduïts; pel pes real de la literatura infantil i juvenil (d'ara endavant, LIJ) respecte del total de lectures en mercat; o per si s'albira vida o no, quant a gèneres, més enllà de la narrativa juvenil i de l'àlbum. En definitiva, un reguitzell de factors culminats amb una darrera qüestió no per això menys important: on rau la clau de l'èxit? En el renom de l'autor o autora, en el boca-orella, en la temàtica, en el centre d'inte-

rés? Tot seguit en farem cinc cèntims, de manera sumària.

Abans d'encetar aquesta voràgine de converses, però, calia conéixer de primera mà què hi diu la *xarxa*. Una incursió succinta per alguns webs més o menys afins al negoci del llibre infantil i juvenil en català ha servit per a posar-nos en alerta i justificar, encara més, la raó de ser d'aquestes consultes a aquests entesos i experts en la matèria.

D'entrada, en la majoria d'aquests entorns virtuals constatem una omnipresència dels rànquings que fa cavil·lar ni que siga una mica. Qui sap si a conseqüència de la sinergia creada per espais virals com ara Amazon Books o Goodreads, el fet cert és que aquesta praxi tan habitual en aquestes plataformes generadores de venda i d'opinió sembla que no ha passat desapercebuda per al gruix de pàgines webs que tenen la LIJ en català com a element neuràlgic, ja siga amb l'objecte de promocionar-la o de fer-ne negoci.

Només a tall de mostra, webs com la del *holding* Grup 62 (https://www.grup62.cat/llibres-mes-venuts), la d'Abacus Cooperativa (https://www.abacus.coop/ca/recomanacions/top-juvenil-catala.html) o la de la revista digital *La Veu dels Llibres* en connexió amb una nodrida xarxa de llibreries d'arreu de tot l'àmbit catalanòfon (https://www.laveudelsllibres.cat/categoria/els-mes-venuts), evidencien que la

dèria pels rànquings no és pas cap moda efímera ni passatgera. Mostra fefaent d'això és que fins i tot el mateix Gremi d'Editors de Catalunya prova d'oferir un rànquing de vendes setmanal per categories i edats. Tanmateix... Posem-hi fil a l'agulla.

Actualment formem part d'un projecte de recerca ministerial sobre la construcció del cànon literari no acadèmic (PID2019-10587RB-I00), el qual analitza quines són les característiques d'aquest circuit paral·lel a l'oficial, com també qui són els responsables de tals selecció i recepció en els entorns virtuals. De resultes d'aquest projecte hem dut a terme una investigació que apareixerà properament al volum XLVII de la revista *Estudis Romànics* (2025), centrada en l'avaluació del patró narratològic del Premi Protagonista Jove, un reputat guardó literari juvenil a obra publicada convocat per l'IBBYcat en què el públic lector tria l'obra guanyadora i genera, arran d'aquest veredicte, un cànon allunyat de l'academicisme. En síntesi, s'identifiquen confluències i desavinences argumentals entre el corpus de lectures finalistes seleccionat amb antelació per una comissió d'experts i la relació final de llibres premiats per un jurat de base popular, conformat en exclusiva per lectors adolescents d'arreu dels Països Catalans, amb franges d'edat entre 13-14 i 15-16 anys; per a fer-nos una idea de la magnitud del projecte, en l'última edició hi han participat al voltant d'11.000 alumnes.

Aquesta comparativa pretén dilucidar l'ascendència real del lector destinatari, emissor del veredicte d'aquest certamen, pel que fa a la constitució d'un hipotètic cànon literari juvenil no acadèmic, preconitzat per una concatenació multifactorial d'indicadors: temàtica, trama, temps, espai, arquetips, etc. Així mateix, la dimensió d'aquest paradigmàtic guardó literari juvenil en català permet establir indicis sòlids de traçabilitat entorn d'un cànon allunyat de l'academicisme, atesa la disparitat de parers entre mediadors especialistes i lectors. Però on volem anar a parar.

Com déiem, durant el període analitzat (2010-2020), hi computem fins a 80 títols finalistes (entre els quals hi ha també els 20 títols guanyadors). A l'ensems, el Gremi d'Editors assegura obtenir resultats de venda per mitjà de LibriRed (a partir de LibriData), plataforma digital en línia de CEGAL-Llibreries d'Espanya que a priori enregistra la venda diària de llibres en català a més de 150 punts de Catalunya, entre llibreries i grans superfícies. Si bé el recompte correspon només a Catalunya i no inclou dades valencianes ni balears, el cas –com un cabàs– és que en les darreries d'aquest mateix període no hi ha cap títol finalista del PPJ entre el *Top 10* anual dels anys 2018 i 2019, ni en la categoria de 13-14 anys ni en la de 15-16 anys. Cap ni un. En altres paraules: són els rànquings de vendes pura fal·làcia? En les converses fetes amb motiu d'aquesta conferència plenària hi trobarem en part la resposta.

Per dilucidar què en pensa la indústria editorial, hem parlat amb dues de les persones precoçment més influents d'aquesta última dècada en l'àmbit literari valencià: Gonçal López-Pampló, director literari d'Edicions Bromera entre 2014 i 2022, i Ricard Peris, editor i propietari d'Andana Editorial d'ençà la seua fundació.

De la conversa amb Gonçal López-Pampló podem extrapolar, a grans trets, que la LIJ els suposa a l'hora d'ara prop del 60% del volum total de vendes als *holdings* o grans grups editorials (respecte del total d'àrees de negoci). Dins d'aquest gradient, s'hi constata al mateix temps un creixement exponencial de la literatura en català per a prelectors i primers lectors (dels dos als vuit anys). No debades, aquest darrer lustre els àlbums il·lustrats significaren ja gairebé el 30% del total de vendes, amunt avall; uns guarismes que es disparen entre les editorials emergents i independents que tenen la LIJ com a principal focus de rèdit. En aquest altre model de negoci que no ve d'una tradició de base juvenil ni adulta, els productes literaris per a primers lectors comporten, a grans trets, més del 60% respecte del total de vendes. Poca broma.

Una ullada ràpida a la capçalera dels webs editorials de diverses empreses representatives de tots els territoris de parla catalana (durant l'exposició hi

hem projectat els d'Editorial Joventut, Disset Edicions i Sembra Llibres, amb el propòsit de mostrar-ne aleatòriament alguns) permet copsar també la presència combinada d'autors i autores de la nostra geografia amb plomes d'origen estranger. A tall de mostra, el gruix de les col·leccions (tant LIJ com adulta) de les editorials en català combinen si fa no fa de forma equitativa la presència d'autors nostrats amb d'internacionals. Una estratègia gens trivial i ben calibrada, que en opinió de Gonçal López-Pampló «genera un efecte d'homologació; una igualtat de condicions que, en termes generals i absoluts, és certament real».

A l'exdirector literari d'Edicions Bromera li vam preguntar també per la veracitat dels rànquings de venda. En el decurs d'aquesta ponència vam projectar el web de l'editorial Estrella Polar (Grup 62) per tal de comprovar, *in situ*, com el rànquing setmanal dels més venuts durant la darrera setmana del mes d'octubre –compte amb la dada i amb la data!– l'encapçalaven en essència lectures de temàtica marcadament nadalenca. Aquest exercici un pèl entremaliat dona peu a una constatació plausible: els rànquings de títols més venuts mai no són 100% verídics. En aquest sentit, López-Pampló emfasitza que en realitat aquests rànquings «fusionen dades reals no immediates (no automatitzades) amb obres amb expectativa de venda alta».

Altrament, hi ha «vida», més enllà de la narrativa? En resposta a aquesta sempre delicada pregunta circumscrita als gèneres amb menys demanda comercial i, de retruc, amb menor tiratge, Gonçal López-Pampló ho rebat amb el paradigmàtic *Joan, el Cendrós* (Bromera, 1998), escrit per Carles Alberola i Roberto Garcia i il·lustrat per Enric Solbes, de la col·lecció «Micalet Teatre», el qual potser és un dels llibres més venuts de la història de l'editorial: «Un èxit cronificat al País Valencià i, alhora, a Catalunya, un fet poc habitual». No debades, d'ençà que el publicaren ha esdevingut un producte estable en vendes, la fita al remat més complicada d'assolir: actualment supera els 90.000 exemplars en gairebé una trentena d'edicions (només l'any 2021 se'n van vendre prop de 10.000).

Amb tot, on rauen les claus de l'èxit? Tal com deduíem, els premis literaris no condicionen de forma substancial els índexs de venda. Contràriament al que hom podria arribar a creure, la correlació entre llibre més venut i llibre premiat no és gaire significativa. En opinió de López-Pampló, «el premi implica difusió en mitjans i això ajuda, però per regla general l'obtenció d'un guardó no inclina decisivament la balança de vendes». De fet, hi ha un altre factor molt més determinant: si autor local es *mou*. Com veurem més endavant, diu que «la figura de l'autor diguem-ne activista i dinàmic esdevé fonamental». Per tal que

això siga factible, avui dia disposem de programes consolidats com *Lletres a les aules* (Generalitat de Catalunya) o *Autors a les aules* (AVL i Fundació FULL) que permeten la presència sense pràcticament despesa d'escriptors reputats al si del circuit escolar.

La conversa amb Gonçal López-Pampló va acabar tot parlant de tendències. En aquest sentit, cal parar especialment atenció a la dicotomia entre els *best-sellers* i les vendes estables. Més enllà del misteri, el terror o el còmic, els clàssics adaptats o reformulats són ara com ara tendència en tot l'espectre LIJ. A tall d'exemple, ens hem pres la llicència (i la deferència) d'esmentar alguns títols dels autors participants en aquest seminari. Perquè sense anar més lluny, Enric Lluch, Josep Antoni Fluixà o Tina Vallès han versionat un bon grapat de faules, contes tradicionals i clàssics universals arxiconeguts.

Així mateix, la pràctica totalitat d'autors protagonistes d'aquest seminari de l'AELC (Teresa Broseta, Josep Antoni Fluixà, Enric Lluch, Lliris Picó, Tina Vallès, Mercé Viana i Irene Zurrón) han conreat precisament també les dues grans línies pel que fa a la literatura adreçada a lectors de 12-13 anys en avant: la novel·la històrica i la novel·la d'orientació social.

En relació amb la primera literatura en llengua catalana, val a dir que recentment hem tingut el privilegi de comissariar l'exposició *Àlbums il·lustrats*

infantils. Lectures gurmet per als més menuts (2021), una exposició a iniciativa de la Universitat d'Alacant que inclou un recorregut pels principals títols actuals, tant originals com traduïts al nostre idioma. En concret, 325 llibres-àlbum de 75 editorials diferents distribuïts en 20 pantalles enrotllables *rollup* en un projecte promogut pel Servei de Llengües de la UA en què hi han col·laborat la Fundació FULL, la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana, el Museu de la UA, la Biblioteca de la UA, el Departament de Filologia Catalana de la UA i l'Associació de Professionals de la Il·lustració Valenciana. Tot i que la mostra arreplega totes les temàtiques considerades avui dia tendència (consciència mediambiental, alimentació saludable, tractament de la mort i la malaltia, escatologia i humor disruptiu, terror ensucrat, multiculturalitat, assetjament escolar, emocions 2.0, diversitat efectiva, noves realitats familiars, diversitat cognitiva, per citar-ne només algunes), el fet cert és que l'addicció a les pantalles –als dispositius digitals i, en concret, a l'ús desmesurat del telèfon mòbil– és sens dubte, ara per ara, un dels temes estrella; la frontera entre allò que es consideraria o no literatura instrumentalitzada és, però, una altra font de polèmica i debat que bé podria donar peu a tot un altre seminari.

Aquest diàleg amb portaveus de la indústria del llibre infantil i juvenil inclou també una conversa

amb Ricard Peris, l'editor d'Andana. La pàgina web d'aquesta editorial algemesinenca fundada l'any 2009 pel mateix Peris tampoc no defuig de l'estratègia dels rànquings ponderats. Ricard, però, matisa que en realitat aquest aparador bibliomètric «no condiciona substancialment el volum de vendes, tot i el risc d'incórrer en l'anomenat "tren de les tendències"». La bona veritat és que aquest *Top 10* s'adreça essencialment a un perfil concret de comprador, raó per la qual ocupa un espai secundari del web: es pretén, en substància, fer visible tot el ventall de productes, al marge del volum real de venda, en no ser una editorial de gran volum de negoci.

Del web d'Andana reïx, en canvi, el blog: un espai interessantíssim, de consulta obligada en tant que model a imitar, amb consells i estratègies adreçades als mediadors adults –fonamentalment familiars, s'entén– a fi i instància d'assessorar-los sobre les vicissituds de la literatura infantil i juvenil. Perquè val a dir que Andana ha creat tendència des del localisme i el producte de proximitat, en un equilibri ben calibrat entre l'aposta per la producció pròpia i la compra de drets.

La conversa amb el responsable d'una editorial especialitzada en àlbum no podia acabar sense preguntar-li també per les temàtiques avui dia tendència. Més enllà de coincidir sobre el reguitzell de temes advertits un parell de paràgrafs arrere, Peris remarca

que en matèria d'àlbum de ficció, potser hem arribat a un punt de certa saturació de mercat, amb productes de qualitat dispar. Paradoxalment, sobretot arran de la pandèmia conseqüència de la Covid-19, ha tingut lloc un esclat fora mida del llibre formatiu perquè, com bé reflexiona Ricard Peris, tot i que en el moment present «vivim immersos en el món de la sobreinformació, aquesta allau d'informació genera, paradoxalment, desinformació».

Val a dir que aquest interés renovellat pels llibres infantils de no-ficció, és a dir, aquest ressorgir reformulat del concepte enciclopèdic a manera d'au fènix, ha generat una cursa entre editorials per tal d'omplir-ne el buit; motivada també, tal com va matisar Josep Antoni Fluixà durant el torn de preguntes d'aquesta sessió, per factors amagats com ara la comanda massiva del conseller d'Educació de torn i el caramelet subsegüent de les subvencions públiques a fi de pal·liar aquest dèficit. Siga com vulga, farem un xicotet viratge per saber també el parer de la resta d'agents mediadors d'aquest complex ecosistema del llibre infantil i juvenil.

La parada següent ens apropa a la figura de Cristóbal Cabeza (conegut com a Tòfol), cofundador, juntament amb Felip Pineda, de la llibreria Detroit Llibres d'Alcoi, Premi Generalitat Valenciana 2019 a la llibreria més innovadora. Durant el seu periple al capdavant d'aquest negoci emplaçat al bell mig del

carrer Oliver, Tòfol destaca com a fet habitual la visita de clients adults (acompanyats de xiquets i també sols) amb molts dubtes sobre LIJ. És llavors quan la funció del prescriptor esdevé decisiva: apleguem al moment de l'assessorament. Segons Cristóbal Cabeza, la clau rau a posar el focus entorn dels centres d'interés de l'infant o jove lector: gustos, fílies, *hobbies*, etc. «Si potser els agraden les princeses o els generen reclam els *tiktokers*, caldrà oferir-los un producte que no tracte, per exemple, de botànica, del manteniment de les diferents varietats de cactus», que diu, irònic.

Elucubrant sobre el paper cabdal dels llibreters, cal valorar una altra reflexió seua: «El llibrer ha de ser capaç d'oferir alternatives atractives i suggeridores a la lectura escolar prescriptiva (obligatòria)». En aquest sentit, preguntar per conéixer què els pot interessar més esdevé fonamental: quines són les coses que els motiven, quines temàtiques poden atraure'ls a partir dels gustos i motivacions manifestats –novel·la de misteri, novel·la sentimental, prosa poètica? En altres paraules (les de Tòfol): «Cal fixar-se en què crida l'atenció al jove client: el disseny de la coberta, el títol, el format, les il·lustracions, la col·lecció, l'autoria; en qualsevol mínim indici!».

Tot i el canvi de propietat, Detroit Llibres segueix sent, encara ara, una llibreria amb una política comercial marcada per la convicció de no segregar

mai els prestatges per llengües. Cal garantir una presència normal de les lectures de LIJ publicades en català; sovint, un llibre es publica en diversos idiomes i en això rau precisament la normalitat. De fet, Tòfol ho va tenir ben clar des de bon començament: «En un món globalitzat, cal normalitzar-ne l'alternança: temàtica, lingüística, editorial... Això, al remat, sistematitza el consum normal dels llibres en català».

I de la llibreria, a la biblioteca. Amb l'objectiu d'ampliar com més millor l'òptica dels qui es dediquen professionalment a la LIJ a casa nostra, vam mantenir també una nova conversa amb Llúcia Signes, cap de la Xarxa Municipal de Biblioteques Públiques de Dénia des de l'any 2003 ençà. En relació amb aquest càrrec de gestió literària, Llúcia manifasseja grups de treball amb els centres educatius del municipi i col·labora, assíduament i de forma proactiva, amb el Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes del País Valencià tot impartint cursos i seminaris. És per això que vam pensar en ella per a conéixer què funciona i què no tant entre els qui freqüenten una biblioteca, pel que fa a la LIJ en llengua catalana. Compartint parer amb Tòfol Cabeza, Llúcia Signes remarca que en primer lloc cal garbellar els llibres que es venen en presentacions i les lectures prescrites pels centres educatius. Així mateix, «cal diferenciar entre el públic que no sap encara llegir dels qui ja comencen a voler llegir per ells mateixos: els in-

fants de 9-10 anys se'ls volen triar ells solets i ja no volen àlbums». A aquest col·lectiu amb àpexs incipients de decisió unipersonal, més enllà de la temàtica, allò que més els atrau sol ser el format i les col·leccions. De la conversa amb Signes extraiem, així mateix, una altra dada per a la reflexió, en referència a aquests consumidors proactius adolescents: «Quan ix un fenomen literari, si s'ofereix en la teua llengua, funciona igual!». En aquest sentit, hi ha una alta demanda de determinats productes com la narrativa sobre mons onírics, la novel·la gràfica o la prosa poètica, circumstància que contrasta amb l'escassa oferta actual en català. De més a més, llevat d'algun que altre cas més aïna excepcional, la majoria de productes d'aquestes tipologies concretes solen ser normalment traduccions d'originals anglosaxons, per regla general.

No pretenem ara i ací fer una exposició marcadament acadèmica. Ans al contrari: volem oferir un enfocament més aviat divulgatiu. És per això que la visió més academicista al si d'aquesta ponència ha quedat reduïda a la confecció d'un sondeig intern (a professorat de les universitats d'Alacant i de València que imparteix assignatures sobre LIJ i alguns pocs coneguts acadèmics d'altres indrets del territori lingüístic) sobre quin escriptor o escriptora podria resultar paradigmàtic a l'hora de completar aquest viatge de veus representatives del circuit professional del llibre infantil i juvenil en la nostra llengua. El nom

suggerit ha coincidit amb una de les plomes destacades també en l'enquesta prospectiva de l'estudi *Hàbits i tendències de lectura en el sistema educatiu valencià* (IAC Juan Gil-Albert, 2015), en què vam interpel·lar alumnat, mestres i professorat d'ESO d'un centenar de CEIP i IES del migjorn valencià. Sense embuts: Francesc Gisbert (Alcoi, 1976). Tanmateix, abans de parlar-ne (sobre ell i sobre la conversa mantinguda amb aquest escriptor), no podem estar-nos de compartir en aquestes línies un parell de reflexions interconnectades entre si.

La primera versa sobre la controvèrsia inevitable que comporta escollir algú que, a títol individual, represente o pose veu a tot un gremi o col·lectiu: el dels escriptors i escriptores de literatura infantil i juvenil que es troben ara per ara en el zenit de la seua trajectòria creativa. L'altra qüestió, de fet, versa precisament sobre el clixé o la faixa d'«escriptor de LIJ». En relació amb aquesta etiqueta un tant capciosa, dels prop de 1.500 afiliats actuals a l'AELC, hi ha indicis palesos que vora la meitat d'aquests autors ha fet incursions, ni que siga aïllades, en l'àmbit de la LIJ. Què fa, però, que algunes d'aquestes plomes siguen considerades autors de literatura per a adults i alguns altres autors de literatura per a infants i joves? De camí a aquest seminari conversàvem al tren amb la també escriptora Lliris Picó, que hi va fer una apreciació al nostre entendre bastant precisa: «Més enllà

de la quantitat de producció, com seria el cas clar d'Enric Lluch o de Josep Antoni Fluixà, a tall d'exemple, crec que la qualitat de determinades obres dins del conjunt de la producció d'un autor és el que acaba fent declinar la balança. En el meu cas, tot i que he produït més obra destinada a lector adult, els premis més importants els he rebut per llibres de LIJ: l'Enric Valor o el de la Crítica dels Escriptors Valencians, entre altres». Aquesta reflexió perspicaç seria també extrapolable a l'escriptor amb qui hem conversat arran del sondeig adés advertit.

Al cap de dues dècades de trajectòria creativa, Francesc Gisbert és sens dubte una de les veus creatives més punyents dins del panorama actual de les lletres valencianes. Gisbert vindria a ser, parafrasejant Josep Pla, un autèntic grafòman, perquè a hores d'ara ha publicat més de 60 títols de narrativa infantil i juvenil, com també d'adults, obres per les quals ha rebut bona part dels premis més prestigiosos: el Bancaixa, l'Enric Valor de Novel·la, el Folch i Torres, el Barcanova, el Ciutat d'Elx, el Laurèdia andorrà... Aquest escriptor alcoià és autor de títols amb gran èxit de vendes (estables) i també ha publicat treballs d'investigació i divulgació científica com *Una història de la Literatura Infantil i Juvenil Valenciana* (Bromera, 2015). Fet i fet, som davant d'un creador polièdric: per l'edat dels lectors destinataris dels seus llibres, perquè ha guanyat pràcticament tots els premis, perquè

ha publicat en la majoria d'editorials del país i perquè genera un ampli consens entre lectors i acadèmics.

Per tot plegat, l'hem interpel·lat sobre les temàtiques que, d'acord amb la seua experiència en primeríssima persona, funcionen avui dia més i millor entre els lectors infantils i juvenils.

A nivell temàtic, des dels onze o dotze anys en avant, hi ha una primera línia que reïx per damunt de la resta: la novel·la detectivesca d'investigació i resolució de casos. En opinió de Gisbert, moltes narracions d'aquesta índole han acabat donant lloc a sagues o trilogies, símptoma que *funcionen* d'allò més bé. Mostra fefaent d'això, sense cap mena de dubte, és *Misteris S. L.* (Bromera, 2004), un llibre que des de la seua publicació fa vora vint anys acumula a hores d'ara 20 edicions i més de 100.000 exemplars venuts; un exponent antonomàstic de «venda estable», present avui en nombroses llars d'arreu del país. De fet, som probablement davant del llibre més venut d'«El Micalet Galàctic», la col·lecció més important de literatura infantil i juvenil del País Valencià.

Un altre *best-seller* seu, *La Maria no té por. El llibre dels espantacriatures* (Andana, 2013), que seria al seu torn paradigma de l'espectre d'edat d'àlbum de vuit-deu anys, s'adscriu al fil temàtic de la por ensucrada o por que no fa por. En aquest sentit, més de 25.000 exemplars venuts i set edicions de tiratge evidencien l'èxit

d'un producte pioner que ha motivat que no poques escoles el tinguen encara ara com a lectura de capçalera; altrament, la xarxa en va plena, d'activitats virtuals paratextuals que graviten al voltant d'aquesta obra de base etnopoètica.

La conversa amb Francesc Gisbert acaba amb la remarca encara d'una tercera línia temàtica que tampoc no podem passar per alt si volem definir per on van les sinergies actuals a nivell temàtic en el *mainstream* de la prosa narrativa. Ens referim a la novel·la històrica juvenil. Títols com *La llegenda del corsari* (Bromera, 2009), que s'apropa als 70.000 exemplars venuts, agraden normalment a uns lectors adolescents que –compte amb això!– han mostrat també interés per altres obres seues de temàtica històrica pensades en un principi per a un públic destinatari adult, com *Els lluitadors* (Bromera, 2005), fins al punt que Gisbert mig se sorprén a si mateix en assegurar que potser podríem parlar fins i tot d'un nou fenomen: el de la «literatura guanyada» del segle XXI. Aquest èxit inopinat respon, en opinió del mateix escriptor, a les presentacions i, sobretot, a les visites que puga fer un autor als centres educatius i, per què no, a la dinamització del producte en entorns i escenaris reals (geografies literàries); un plus que pot oferir l'autor autòcton respecte de l'estranger traduït a la nostra llengua i que esdevé, comptat i debatut, un part capital d'aquesta fama. Perquè com bé rebla

Francesc Gisbert, «la predisposició de l'autor a fer escola esdevé un factor decisiu en relació amb l'èxit comercial del producte literari».

A tall de conclusió, reiterem el fet que som conscients de la limitació mostral. Ara bé, oferir una mostra és precisament això: donar a conéixer només un tast, una panoràmica transversal condensada que, tot i amb això, pensem que pot arribar a ser paradigmàtica i representativa. Sabedors també que el fet de seleccionar determinats noms i, en conseqüència, de descartar-ne centenars que hagueren ofert una visió igualment rica i heterogènia, generarà sempre polèmica i controvèrsia, no per això hem volgut prescindir d'aquesta pinzellada succinta però útil a fi de rastrejar de traç dels inputs de l'actual panorama literari infantil i juvenil nostrat. En qualsevol cas, s'hi copsa un fet irrefutable: que potser no hi ha editorials grans que publiquen en català, però en canvi sí que comptem amb grans editorials –amb professionals gegants al darrere. La situació de llengua minoritzada en un mercat dispar, motiva per això mateix una adquisició meditada de productes de qualitat i unes apostes arriscades ben calibrades, tot generant, al capdavall, una literatura –dispenseu l'anglicisme– ben top, quant a gèneres, quant a qualitat, quant a originalitat, quant a temàtiques, quant a varietat. Quant a tot. Perquè com heu pogut comprovar en aquest efímer però representatiu recorregut focalitzat en essència a través

de veus valencianes, la literatura infantil i juvenil en llengua catalana compta amb un circuit excels de prescriptors: crítics, editors, llibreters, bibliotecaris, divulgadors i, sobretot, autors. Sense voluntat que puga semblar pretensiós ni xovinista, el fet cert és que actualment comptem amb un circuit de LIJ top, insistim. Podem estar-ne cofois, sens dubte.

Conversa amb motiu del XXII Premi Aurora Díaz-Plaja

Amb Josep Antoni Fluixà i Enric Lluch
moderada per Lliris Picó

[Adaptació a partir de la gravació de l'entrevista]

Josep Antoni Fluixà (Alzira, 1959) és escriptor i especialista en Literatura Infantil i Juvenil. Ha sigut director de la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, des del 2002 fins al 2021. Ha publicat poesia per a adults i per a infants, textos de crítica literària i obres de narrativa infantil i juvenil. També és autor de teatre infantil.

Enric Lluch i Girbés (Algemesí, 1949) és un escriptor valencià dedicat bàsicament a la Literatura Infantil i Juvenil. És llicenciat en Història i pertany a l'AELC. Ha publicat més de 150 obres i ha estat traduït a nombroses llengües.

Lliris Picó (Ibi, 1972) és llicenciada en Filologia Catalana per la Universitat d'Alacant, on treballa de professora de llengua catalana i de literatura catalana infantil. A més, és també secretària de la Delegació d'Alacant de l'Institut d'Estudis Catalans. En el camp de la literatura, la seva línia és la narrativa. Té publicades diverses novel·les, entre les quals destaquen les de Literatura Infantil i Juvenil.

Diàleg amb motiu del XXII Premi Aurora Díaz-Plaja, que va rebre l'article «Enric Lluch: La ingenuidad

aparente del sabio», publicat al número 306 de la revista *CLIJ* (març-abril 2022, p. 10-18) de Josep Antoni Fluixà sobre l'obra de l'escriptor Enric Lluch. La concessió del premi va tenir lloc dins del Seminari de Literatura Infantil i Juvenil Catalana.

LP. En primer lloc, us volia donar l'enhorabona a tots dos, a un per ser l'objecte de l'article, a l'altre per ser el productor de l'article. Us presentarem perquè les coses s'han de fer ben fetes. Faré una presentació molt breu. Josep Antoni Fluixà és mestre, poeta, escriptor i especialista en literatura juvenil. Ha sigut assessor del Cefire d'Alzira i des de 2002 fins a 2021 ha sigut director de la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura. Entre les seues obres destaquen* Nàufrags sense illa *i* Matèria corporal *en poesia,* Sis ninots en busca d'una falla *en teatre,* Peter Pan i la desaparició del foc *i* El llop vençut i altres contes mig inventats *en narrativa infantil, i el poemari infantil* L'ofici del mar. *També és autor de llibres de text, d'articles i de molts altres llibres.

Pel que fa a Enric Lluch, és llicenciat en història i ha treballat també com a docent, encara que actualment té la sort de dedicar-se exclusivament a la literatura. Ha publicat més d'un centenar de llibres de literatura infantil i juvenil, alguns d'ells transcrits al sistema Braille i traduïts a totes les

llengües de l'Estat, també al francés, a l'anglés, al portugués, a l'alemany, al xinés, al grec, al polonés, al japonés i al turc. És membre del consell assessor de la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura i ha format part del Consell Valencià de Cultura. També ha rebut nombrosíssims premis de literatura infantil i juvenil i de literatura per a adults.

Crec que és una presentació breu, perquè ens coneixem prou. Així doncs, donaré pas a la conversa. Faré preguntes, però obrim un poc la conversa a tot el públic. En primer lloc, la primera pregunta és: què has suposat el premi Aurora Díaz-Plaja a escala personal i professional, per a l'un i per a l'altre.

JAF. A mi m'ha fet molta il·lusió el nom del premi, perquè Aurora Díaz-Plaja va ser bibliotecària i una de les pioneres de la literatura infantil i juvenil catalana i en l'àmbit espanyol. I me'n fa especialment perquè un dels altres premis honorífics que tinc és de bibliotecari d'honor de l'Associació de Bibliotecaris Valencians. Això vol dir que alguna cosa bé he fet. Per tant, em feia especialment il·lusió. D'altra banda, ha tingut molta repercussió perquè ha eixit a la premsa i molta gent s'adona que escrius. Tu estàs escrivint tota la vida, però la teua veïna no sap que ets escriptor, i vas al forn i et donen l'enhorabona. Això m'ha passat a mi ara. I després, perquè m'han donat un premi que reconeix una tasca de crític literari i divulgador. Fa molts anys que m'hi dedique, però és ara quan em

donen un premi per un article que vaig escriure amb molta il·lusió sobre l'Enric Lluch, al qual m'uneix una amistat d'anys sincera, però que no em fa tapar els ulls a l'hora de valorar la seua obra; per a mi és molt important. Ara veureu per què jo dic «la ingenuidad del sabio», en la introducció de l'article. Hi ha escriptors i personatges que volen aparentar que en saben molt, fan moltes cites, parlen d'una manera molt grandiloqüent, etc. Enric Lluch, perdoneu que ho diga així, és el més senzill que n'hi ha. Va amagant-se de les frases sociològiques. I, així i tot, quan escriu, escriu històries senzilles, de la vida quotidiana, però són les històries que ens conten coses, les que transmeten saber. A voltes un diu que transmetrà saber, però què vols transmetre tu, si no saps res? I aquest home, Enric Lluch, transmet perquè sap.

EL. A veure, en el meu cas jo soc un objecte passiu, per tant estic ací de telonera. Sempre dic que Josep Antoni sap més de mi que jo mateix, i jo escric i ja està. El que passa és que si diguera «no, no tinc cap idea a l'hora d'escriure», home, sí, el que passa és que no sé destripar com en Josep Antoni ho fa o com els especialistes ho fan. A més, crec que Josep Antoni té molta raó, perquè quan li dic que sí que és veritat, això jo ho haguera pogut pensar, però no he arribat a aquest nivell de saviesa crítica. També he de dir una altra cosa, perquè m'han fet alguna crítica, i m'he quedat... Per exemple, una persona va dir en una ocasió que els

meus escrits es remuntaven als *fabliaux* del segle XII, i jo dic «hòstia, i això què deu ser?» i vaig anar a buscar-ho perquè no sabia ni què era allò, i no tenia cap relació amb el *fabliau* francés del segle XII ni coses d'aquelles. Vull dir que en Josep Antoni, tot el que diu sobre mi és veritat, el que passa és que jo ho descobrisc després. I com deia en Josep Antoni i també m'ho deia el meu iaio Batista, «xiquet, tu del que entengues parla poc, i del que no entengues, no obris la boca», per tant, ja passe la paraula.

LP. Som amb dos dels escriptors més importants de la literatura infantil en català. Tot i que tant un com l'altre han fet incursions en la literatura per a adults, Josep Antoni en poesia i Enric Lluch, en els últims anys, en narrativa. Per què, tenint en compte que també treballeu en literatura per a adults, heu optat sobretot per la literatura infantil i en quina mesura la vostra professió, la de mestres, ha influït en eixa tria per la literatura infantil.

EL. En el meu cas, de xamba. Jo feia coses estranyíssimes i continue fent-les. Per exemple, vaig intentar aprendre a desxifrar jeroglífics egipcis. Després llegia també textos ibers. Per cert, ara podríem donar informació al senyor conseller, que està dient que el valencià deriva de l'iber. Si això està gravat, que ho senta: *iŕike, orti, gaŕokan, dadula, bask,*

buiśtiner, bagaŕok... Valencià pur, eh! Jo havia fet coses estranyíssimes. I un dia vaig escriure un text que es podria catalogar de literatura infantil, i la meua dona el va posar en un paquet amb segells, perquè llavors no existien els correus electrònics i ho va enviar a Madrid com qui ho envia a Catarroja. I al cap de dos mesos em van contestar dient-me que allò ho publicarien. És clar, el meu nom me'l van dir d'aquella manera..., perquè el meu nom pronunciat a la castellana, tela... Però, vaja, era jo. I a partir d'allà, em van cridar a Barcelona, de Barcelona em van cridar ací a València, i vaig començar a fer una cosa que vaig descobrir que m'entusiasmava, que m'agradava. Possiblement perquè no tenia el coneixement complit, com deia el meu avi. Ben prompte em van posar l'etiqueta d'autor de literatura infantil. La porte amb molt d'orgull. Reconec que jugue en una divisió que es diu regional preferent respecte del món de la literatura per a adults. Això que tu, Lliris, supose que comentaràs després: «La reina de la literatura és la literatura d'adults i vosaltres sou una mena d'aficionats o...» . Per tant jo diria que vaig entrar en literatura infantil i juvenil de xamba, perquè, fins aleshores, feia altres coses. La vaig descobrir tard i vaig perseverar en allò, i em trobe molt a gust, més a gust que un porquet dins d'un bassal.

JAF. El meu cas és una miqueta diferent. Jo, quan era jove sí que volia ser escriptor i poeta, i vaig em-

brutar moltes llibretes amb poesia, etc. Però vaig començar molt jove i en aquella època, als anys setanta, hi havia polèmica a partir de l'antologia poètica d'Amadeu Fabregat sobre la poesia realista, costumista, entesa sempre com a antiquada, i la poesia nova, que ve a ser formalista, etc. I aleshores algunes persones pensaven que si escrivien eixe tipus de literatura formalista, no tindrien lectors (cosa que tenien raó), però jo era modern i m'havia de posar del costat dels moderns. Els altres deien que no feia falta, que la literatura havia d'estar per damunt. I jo, aprofitant un premi que es va fer a Alcúdia, vaig presentar un assaig (que no va guanyar i que malauradament no trobe per casa) en el qual comentava que era una falsa polèmica, que s'havia de fer la literatura que cada autor volgués escriure, fos més realista o més fantàstica o formalista, el problema era l'educació literària; i per tant el que s'havia de fer era educar a les escoles a poc a poc perquè tingueren una formació literària. I d'allí en poc temps acabe d'estudiar magisteri, comence a ser mestre, i comence a fer textos per als infants. Amb això soc una mica diferent de molts altres autors que han sigut bons i que començaven a escriure literatura per a infants perquè eren mestres, com, probablement, la mateixa Carme Miquel, i després esdevenen escriptors. Carme Miquel amb novel·les molt dignes, que alguna de les quals hauríem de recuperar com *La mel i la fel*, que està per allí perduda. Però jo, en principi,

abans volia ser escriptor i, després, soc mestre, i em pose a escriure literatura infantil i juvenil i la qüestió és que m'agrada. I no deixe mai d'escriure poesia, he intentat fer novel·la, però com que a la meua vida he tingut un vessant d'activista, no he tingut prou temps o paciència per a fer un text llarg i m'he conformat amb textos i novel·les infantils que tenen al voltant de vuitanta, cent pàgines. I per aquí entre a la literatura, després m'apassione com a professor, entre també com a assessor del Cefire d'Alzira, em preocupa el tema de la formació del professorat, un tema que també potser caldria tocar perquè crec que en línies generals no és del tot encertada... I després, a poc a poc, per eixa voluntat de divulgar, escric articles. L'article d'Enric Lluch no és només divulgatiu, té també una intencionalitat crítica, perquè ell, quan vaig escriure'l, tenia més de cent quaranta obres publicades, i després de fer-lo, ja en té deu més. De fet, quan escric els articles estic fent assaig, és un gènere que m'agrada. He fet teatre infantil, també teatre adult... Esperem que la salut aguante i puga anar escrivint més i guanyant algun premi dels que donen diners.

LP. De la literatura d'Enric Lluch, Josep Antoni Fluixà al seu article destaca, cite: «la mirada ingenua de la infancia con humor y crítica, pero también con poeticidad y ternura, el reflejo imaginario de la realidad, la fusión de los contrarios, la pasión por la historia, el extravagante mundo adulto y la aventura iniciática de los jóvenes. Prácticamente todas sus obras posteriores podrán ser adscritas a uno u otro grupo, con las lógicas intersecciones». I també remarca l'absència de violència en les seues obres. Quins ingredients penseu que hauria de tindre una bona obra de literatura infantil i juvenil..

JAF. Crec que s'ha de fer el que fa Enric, que és escriure el que a ell li agrada.

EL. Exacte, jo escric el que em dona la gana, el que considere que pot ser interessant. Senzillament, sobre alguna cosa que veig pel carrer o sobre una persona que observe: «aquesta persona té una història». No em plantege massa les coses, conte la història i ja està, no pense si es vendrà o si no es vendrà, m'imagine que algunes es vendran i altres no, però això ja no depén de mi. La meua feina consisteix a posar paraules una al costat de l'altra amb tota la gràcia que puc i quan s'acaba la història escriure «fi» i ja està. A partir d'ací seran altres persones que veuran si allò és interessant o no, ho publicaran o no, ho voldran o no, però això ja no és feina meua. Per tant jo, com a persona que escric, puc intentar fer-ho de la millor manera possible, repetisc, sobre allò que em ve de gust o m'abelleix o m'interessa, si pot tenir relació amb la Història, millor; si pot tenir protagonistes que tenen posicions distintes, encara millor. Com diu Josep Antoni molt encertadament, tothom té la funció d'es-

coltar. Jo pense que no hi ha cap persona en el món que puga estar tan summament enemistada amb una altra que no puga fer una cosa tan senzilla com és escoltar. Possiblement, soc un pacifista sense voler-ho, i ser pacifista m'impedeix matar i ferir cap personatge en les meues històries. Em sap greu, em fa mal a mi, si jo li pegue a algú, em faria mal a mi. Reconec que això és un defecte de naixement. Però jo no hi pose cap interés, possiblement és perquè genèticament soc així. De vegades m'embale i no sé per què. Josep, tu volies parlar.

JAF. A escala personal, ho compararé amb quan escric poesia. Vos puc assegurar que quan escric poesia, i si algú ha llegit els meus llibres de poesia, veurà com són poemes que comencen i que acaben. Poemes que tenen un fil i poemes que, encara que tinguen referències que un lector no habituat a la poesia no copsa, són fàcilment desxifrables per un lector normal. Potser he plorat sang per fer un poema que no s'entenga gens, i no puc fer-ho, i per això no guanye premis.

EL. I té més raó que un sant, eh. Perquè hi ha llibres de poemes que no porten manual al final.

JAF. Jo estime molt i m'encanta com recita Joan Navarro, però he estat en molts premis de poesia i a tots apareixen set o vuit imitadors, és a dir, una poesia que són sintagmes nominals, sense verb. I és clar, això recitat i fet en companyia d'un pintor, té un sentit, però si no, no s'entenen. Recorde el millor llibre de poesia que he llegit en la meua vida estant de jurat, i no va guanyar perquè n'hi havia un altre que apostava més, era més innovador. I ara l'autor l'ha publicat. *Els focs ignífugs*, de Josep Porcar, és un dels millors poetes valencians que hi ha, i com pot ser que no guanyara eixe premi? Un poemari que no pots llegir de pressa, d'una varietat lèxica, temàtica, conceptual... extraordinària. Jo pense que primer un autor ha de ser autèntic, i si es ven el que fa o no es ven ja és un altre tema... En Vicent Nàcher, un altre poeta amagat, tenia un poema extraordinari que diu: «–I vosté, per què no es dedica a fer llibres de narrativa juvenil? Es venen millor». Un ha de fer la literatura que li agrada. Enric Lluch té un caràcter, jo tinc un caràcter, Maria Jesús Bolta en té un altre, Mercé Viana en té un altre. Cada autor ha d'escriure això i no escriure el llibre que ve a la moda, perquè ara toca parlar de xiquets malalts de càncer i au, tothom ha d'escriure sobre això... Si a tu t'agrada el tema, escriu-lo. I per a mi hi ha una regla bàsica i és que estiga ben escrit. És a dir que jo agarre un llibre i que gaudisca llegint paràgraf a paràgraf. Després la història ha d'estar ben construïda, la narrativa ha de tindre un trama, ha de tindre inici, nus i desenllaç, o bots temporals, però ben construïda per a xiquets i xiquetes. Jo distingiria també ací que per a mi això és la bona literatura infantil. Potser no és la que més es ven, perquè per exemple

Isadora Moon i Geronimo Stilton són llibres molt plans. Me'ls he llegit perquè m'agrada saber què es fa, però jo no vull escriure això. Per escriure això preferisc escriure un assaig i que no se'l llegisca ningú. El que passa és que els editors els posen en un embolcall, a color, tapes dures i són els que criden l'atenció. I a les llibreries i a les biblioteques només recomanen això. L'altre dia, a una de Paiporta, que és una llibreria diríem nacionalista o conscienciada amb el valencià, vaig preguntar si no hi havia llibres en valencià i em van contestar que és clar que n'hi havia. Però llavors, per què no els posen a les fotografies? Per tant, jo distingiria entre el que seria la literatura infantil i juvenil de qualitat, que la fem i molt bona nosaltres, i el que seria el llibre *best-seller*, i que no està malament que llegisquen, eh. Però un professor docent té l'obligació de no posar eixe tipus de literatura si vol fer una tertúlia literària, entre altres coses perquè, què hem de debatre d'una narració lineal de Geronimo Stilton? I està bé que el llegisquen, però tu com a docent has de posar una obra amb un bon nivell de qualitat literària ja siga infantil i juvenil com adulta, obres d'una qualitat com el que fan els clubs de lectura. Justament vaig anar a un club de lectura el dilluns i em va dir una dona: «Jo, a soles, no hauria pogut llegir el llibre, però entre tots i comentant, sí». El docent ha de tenir un criteri i no deixar-se portar pel que sent que es llegeix. És un peix que es menja

la cua. Si només parlem dels *best-sellers* i dels autors estrangers, es vendran eixos llibres. A més a més, posen purpurina a la portada, etc. Tu, doncs a mi, a *Peter Pan i la desaparició del foc* poseu-m'hi alguna cosa que la toques i aparega una falla.

EL. Jo vull apuntar una cosa que m'ha vingut al cap ara que parlem de literatura estrangera. Tots coneixeu la revista *Faristol*, oi? A *Faristol* veia que els autors estrangers tots tenien quatre estrelletes, i vaig pensar «hosti, que bons que són» i ho vaig demanar i em van dir: «És que resulta que a *Faristol*, només proposem autors estrangers que són molt bons». Aleshores, la percepció que tenim és que els estrangers tots són bons perquè són els que tenen les quatre estrelletes. No vaig poder vendre la moto. «A vore, de tant en tant, poseu allí algú estranger que tinga una estrelleta», i diuen: «no, no, no, ací seleccionem únicament els estrangers bons». Però la percepció és errònia. Fa la sensació que els estrangers són els bons i els d'ací estem xafats de la bacona, que diuen al meu poble. Per tant, a la persona que té el poder i pren decisions de *Faristol*, que algú li diga que de tant en tant deixen caure algun estranger xafat de la bacona. Això volia dir, perquè me n'havia oblidat.

LP. Reconduïsc una mica, estàvem parlant de la bona qualitat i quins ingredients hauria de tindre una bona obra de literatura infantil i juvenil. Deduïsc que

han de ser escrits com ens done la gana i perquè ens done la gana i no perquè són llibres que veiem a la moda.

JAF. Per a mi ha de ser literària. A veure, tu fas un sonet i tens unes normes, si fas un sonet de cinquanta versos, no has fet un sonet. La literatura infantil té les seues normes, igual com la literatura juvenil. Ara faré un parèntesi, precisament vaig fer un article que es titulava «Juvenil o negra?», perquè havien publicat una novel·la negra en una col·lecció juvenil de Tabarca, i parlava bé de la novel·la, però jo faig la pregunta: moltes vegades les obres juvenils que es publiquen en les col·leccions juvenils, són realment juvenils o són obres d'adults que per qüestions de venda es venen més així? Jo una vegada vaig veure *La plaça del Diamant* en una col·lecció juvenil... Isabel Clara-Simó s'enfadava molt amb mi perquè ella deia que no existia la literatura juvenil, i jo li deia que sí. Sí que és cert que hi ha un sector, sobretot els alumnes de batxillerat, que ja no són alumnes de literatura juvenil i poden llegir el que siga. Però, per exemple, ara estic de jurat en un premi de narrativa juvenil i em ve una història sobre la precarietat d'una parella a Menorca que treballen de cambrers i tenen trenta i tants anys, i jo em pregunte: això és juvenil? On és el protagonista jove? N'hi ha, o és una novel·la d'adults?. És clar que moltes vegades, si el professor recomana una obra perquè un comercial li ho ha dit i no l'ha llegida,

pot ser que els alumnes avorrisquen la lectura. Per tornar al tema dels ingredients, per mi l'estructura d'una novel·la ha de ser clara, assumible, entenedora... i a una novel·la infantil no li pots fer una frase com, per exemple, les que utilitza Josep Franco en la novella de *Les potències de l'ànima*, on cada paràgraf i una frase són dues o tres pàgines. Has de fer frases més curtes, has de fer servir un llenguatge assequible sense fer-lo ximple, has d'utilitzar un vocabulari perquè, quan llegim, aprenem. I si apareix un puput, has de posar 'puput', i si no saben què és 'puput', que ho busquen. I després, estem parlant de narrativa, però també cal fer teatre i poesia. Pense que en la poesia infantil s'abusa massa de la poesia de bestiari. Sé que és fàcil, però hem de fer una poesia que parle de tot, de la mort, si és possible, o de la guerra. Aquesta setmana he publicat una ressenya d'un llibre de Pepa Guardiola que es diu *Una caravana màgica*, i parla de les conseqüències de la guerra, sense anomenar la guerra en si, perquè els protagonistes en fugen i, per tant, la guerra no la veuen, però les conseqüències de la guerra, sí. Quan dic que Enric Lluch té un vessant humorístic, ja l'heu vist, està molt clar, però de tant en tant va fent llibres tendres. I això, ell, per què ho fa? Perquè li ix eixe personatge així. Per exemple, *El somriure de Fàtima*, una narració meua, és un llibre dur que l'han llegit en algunes escoles i hi ha xiquetes que han plorat, i em pregunten si és de veres, i és clar, al

professor li encanta perquè dona molt de debat. Encara més, l'any passat una xiqueta àrab que havia acabat d'entrar a l'escola, s'empoderà a partir d'aquest llibre, perquè va poder començar a contar coses de la seua religió i dels seus costums, cosa que em va cridar l'atenció perquè jo no sabia si l'havia encertat del tot en alguns aspectes. La inspiració del llibre vingué perquè tenia una alumna que sempre reia, i no parlava, però li deien Maroua, que és un nom del nord del Marroc, i vaig haver de fer un treball d'investigació perquè vaig ambientar el llibre a Síria... Una altra cosa que em crida l'atenció d'Enric Lluch són els seus llibres d'Egipte, en els quals els personatges van a la guerra i no mor ningú, tiren una fletxa i no passa res, però el faraó guanya un imperi sense haver matat ningú i mos ho creiem.

EL. És que, damunt, és veritat..

JAF. Això, quin ingredient és? És impossible, és la gràcia de l'autor. És una pregunta molt difícil.

LP. Ja hem vist que els lectors d'infantil i de juvenil són lectors xicotets, però no són ximples, els podem parlar de tot, per tant, podem tindre una literatura normal. Però jo tinc la sensació i Enric ja ho ha introduït una miqueta al començament, que d'alguna manera la literatura infantil i juvenil sovint és considerada com una mena de pseudoliteratura. De fet, recorde uns premis en què donaven uns guardons en totes les categories, des dels més xicotets fins als més majors; primer van començar per la literatura infantil i juvenil i, en arribar al premi de literatura per a adults, el van introduir amb la frase, i cite: «**Ara sí, arribem a la reina de la nit**». ***I dius, com que la reina de la nit? I els altres què som, els bufons de la cort? Quina consideració creieu que té la societat actual de la literatura infantil i juvenil? O això va ser simplement una relliscada.***

EL. Salvant les distàncies i amb tot el respecte, me la bufa i no me la constipa. Vull dir que m'és igual, personalment no m'importa gaire. Reconec que és així. Per què? No ho sé. M'imagine que deu ser per un paral·lelisme amb el llenguatge del futbol: hi ha equips de primera divisió i hi ha equips de segona, n'hi ha de regional preferent i hi ha no sé quines categories. Com ací ens etiqueten a tots ràpidament, les etiquetes volen dir que els qui escrivim literatura infantil, som infantils, per tant, juguem a la lliga infantil. A mi personalment m'és igual, això no m'afecta gaire. En temps real no, però en temps relatiu, és a dir, pàgina a pàgina, a mi em costa tres vegades més fer una pàgina de literatura infantil que fer una pàgina de literatura d'adults. Per què? Perquè he de tenir en compte moltes coses, per exemple el que comentàvem abans de les estructures sintàctiques, el vocabulari, i els referents. Tu no li pots parlar a un nano de l'atemptat de Carrero Blanco si abans no li introduï-

xes alguna altra cosa. En realitat, entre literatura juvenil i d'adults no trobe massa diferències, personalment, potser estic equivocat. Si de cas alguns temes i la quantitat de pàgines. Però em costa molt la literatura infantil, i com més menuts, més em costa. Un editor em pot dir: «escriu una història en onze frases». Onze frases?! I què conte jo? «papa», «pupa» i s'ha acabat ja? És molt difícil, per tant, les persones que han fet literatura per a adults i després han intentat fer alguna incursió en literatura infantil en aquestes condicions, jo crec que canvien un poc de perspectiva. I, si no, a mi m'és igual, no m'afecta i als meus companys i companyes de literatura infantil i juvenil, tampoc. I de fet estan capacitats, com han demostrat un munt de vegades, per fer literatura infantil, juvenil i d'adults. I repetisc, la literatura per a més menuts, la que has de contar tota una història en onze frases, que s'entenga, que siga bona i que complisca les condicions d'estructura sintàctica, vocabulari i referents, és com fer la muixeranga però marxa enrere i cap per avall. És molt complicat. És quasi una condemna, però una condemna voluntària, un repte dur i, alhora, agradable. Com a autor de literatura infantil, si aconseguisc l'objectiu, m'unfle com una lloca plena d'orgull.

JAF. Aquesta pregunta donaria per molt i intentaré resumir. L'últim llibre que he publicat i que recopila tots els articles que he fet sobre literatura infantil i juvenil, l'he titulat *La cendroseta invisible*, perquè tot i que normalment la literatura infantil i juvenil no apareix a cap lloc, és molt important per als editors perquè guanyen diners i gràcies a això es publica poesia i teatre per a adults. Això és un aspecte que convé entendre. La segona cosa és que jo no soc pessimista, ara estem millor que fa quaranta anys i la literatura infantil i juvenil comença a tindre atenció. Pocs o molts, hi ha gent a les universitats que li presta atenció, per tant, no estem en un mal moment. Els autors que més he treballat són els valencians i crec que tenen un nivell d'excel·lència bastant notable i exportable. Pel que fa als catalans i mallorquins, fins a una generació els seguia tots, Pep Albanell, Janer i Manila, de qui m'encantava *Tot quant veus és el mar*. Crec que és un dels llibres més bonics que hi ha. He de confessar que els més joves no els seguisc tant perquè hi ha tanta cosa per llegir que és impossible estar al dia, però que la qualitat sí que és bona.

Què caldria fer? Doncs, en actes com el d'avui, donar-li la presència i la qualitat que també tenen altres gèneres. El gènere que té més prestigi literari encara que no guanye un duro és la poesia, perquè un autor publica dos llibres de poesia i ja està consagrat. Em feia molta gràcia a mi quan Josep Iborra parlava de la literatura catalana dels anys setanta i presentava algú que, havent publicat dos llibres, en tenia prou; en canvi, Rodolf Sirera havia publicat ja deu o dotze

obres de teatre i encara no apareixia ni com a consideració. Crec que cal donar-li un prestigi als escriptors, i eixe prestigi hauria d'anar també, no per llistes de vendes, sinó que hi haguera una crítica literària més generalitzada i una crítica acadèmia en les universitats. Quants projectes de fi de màster tenen els autors de literatura infantil com a matèria d'investigació? Crec que molt poquets, i si algú li ha fet una tesi a un autor de literatura infantil, t'assegure que al Facebook ho posa. L'únic cas que conec jo a qui li han fet una tesi és Joan Pla, però no se'n fan, d'aquests tipus i això caldria treballar-ho. Vaig fer una proposta a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua perquè s'hauria d'estimular que a les universitats els treballs de literatura infantil i juvenil sobre un autor determinat pogueren presentar-se a premis. Per exemple a les universitats, a magisteri, es parla del concepte de literatura infantil i juvenil i els seus gèneres, però la qüestió és que els alumnes ixen d'educació infantil, arriben a l'escola i no saben qui és *La rata Marieta* de Tàndem. Això, com pot ser? Haurien de saber-ho. És a dir, han parlat de coses teòriques, però d'autors d'ací a penes se'n parla, aleshores no hi ha un cànon com sí que hi ha en la literatura valenciana d'adults. Perquè, d'alguna manera, els llibres de batxillerat ja citen autors, i qui més qui menys posa Josep Franco, posa *Crim de germania* de Josep Lozano. I d'alguna manera van quedant eixos llibres, *Gràcies per la propina* de

Ferran Torrent, etc. Però jo voldria saber quines obres són les millors d'autors catalans d'infantil i juvenil dels últims trenta o quaranta anys, necessitaríem algú que s'encarregara de saber-ho. Però no eixa quota de «jo, com que soc d'una editorial, cite aquest llibre, o si soc d'una altra, en cite un altre»... o «jo, com que soc molt amic d'este autor...». Perquè molta gent diu «no, jo per no quedar malament, no anomene cap llibre, perquè si dic un llibre de Mercé Viana i a Maria Jesús Bolta no la cite, s'enfadarà amb mi». Però hem de ser més atrevits. Quan vaig a un programa de ràdio sempre cite autors i me'n deixe, i quan vaig a un altre programa, en cite uns altres. Per a mi, llibres que caldria que estiguessen en aquest cànon: *Bon viatge, Pitblanc!*, d'Empar de Lanuza, hauria de ser-hi, i el posaré per davant d'*El savi rei boig*. Ací n'he triat un per autor. *L'últim guerrer,* de Vicent Pascual, millor que *El guardià de l'anell*, és un llibre de fantasia; *El misteri de l'aigua*, de Josep Franco, és un llibre inspirat en tota la literatura de Tolkien que hauríem de rellegir; *Uns papers en una capsa* és un llibre excel·lent de Carme Miquel, i no pose els seus dos llibres d'assaig de cartes a les filles que em semblen magistrals; *El mag Floro,* de Mercé Viana; *El rei Panxut redola i el rei Primal s'envola*, d'Enric Lluch; o *Pell-roja, rostre pàl·lid,* de Maria Jesús Bolta, que és una novel·la juvenil totalment diferent de la resta de les que s'han fet. Caldria que prestigiàrem aquestes obres, que en parlàrem...

I després, la crítica, jo que he fet aquestes coses de divulgació he de dir-vos que em trobe amb molts problemes. Per exemple moltes editorials no t'informen, o truque per telèfon per preguntar quines novetats tenen i no me les diuen; hi ha editorials que m'envien tots els llibres, però n'hi ha d'altres que no me n'envien cap, i jo els pose a tots en l'article que faig de la panoràmica de l'any en la revista *CLIJ*. Els cite tots, perquè la meua consciència és eixa. Encara més, em compre llibres per a fer la columneta del *Levante* d'editorials que no me'ls envien. Bromera envia els llibres. Jo vaig preguntar si enviaven els meus llibres a la crítica, i n'enviaven vint o trenta. I vaig veure el nom d'una persona a qui l'hi enviaven i en la vida havia vist eixa persona fent una ressenya. Per què tireu els diners enviant mostres a crítics que no faran cap ressenya? I, això no obstant, Manel Alonso ha d'anar pregant a les editorials novetats quan escriu ressenyes a tot arreu. Que les editorials li envien els llibres a eixes persones... Per sort hi ha gent que ho fan molt bé. Però ha d'aparéixer la literatura infantil i juvenil en la premsa. En el *Postdata* de *Levante* no hi ha manera que hi haja una ressenya en valencià de literatura infantil i juvenil. N'hi ha a la columna de la Fundació Bromera perquè la faig jo.

LP. Per tant, ens quedem fent una crida a la crítica, perquè ens ajude i participe a configurar eixe cànon.

Faig una última pregunta amb una resposta breu. No sabia si fer-la o no, però mirant l'edat dels que ens hem aplegat ací (jo confesse que els vaig llegir de major, perquè quan ells van començar a publicar als anys noranta jo ja estava a la universitat; per tant, m'han interessat més com a professora i com a mare i no pas com a lectora petita perquè no ho era) m'agradaria saber si penseu si teniu bons deixebles i on són aquests deixebles.

JAF. Jo no, i no fa falta.

EL. Jo crec que tampoc, crec que cadascú ha d'agafar el seu camí. Deixebles en el sentit de si algú m'ha vingut a preguntar com ho feia, sí que li ho he explicat, però sense esperar que siga deixeble meu, simplement una persona més jove a qui li interessa el camí de la literatura i ja està. Que jo sàpiga, no tinc deixebles, tinc dos fills i una dona, una gossa i mitja, però això no crec que siguen deixebles, eh! Però potser sí... O potser fent el que feia jo, que em copiava les poesies tal qual, en canviava el final, i els meus companys d'escola em deien «hòstia, com escrius, *tio*», i jo no deia que ho havia copiat. No sé si alguna persona ha copiat el meu estil, i això seria bo, no? Perquè després ell o ella haurà buscat el seu propi camí, però que jo sàpiga, crec que no en tinc. De vegades, per temàtica els escrits et poden sonar. De tant en tant veig coses que em recorden o a profes meus que tenia, o a les lectures que feia d'un autor que em llegia

amb tota la devoció, i ara no diré qui era. Bé, tant se me'n dona dir-ho com no: Camilo José Cela Trulock. A veure, jo estava boig per Cela, m'encantava com escrivia, com a persona era un tararot, però com a escriptor era genial. Possiblement haurà influït en mi. També els meus mestres. He tingut moltíssima sort amb els meus mestres, tot i que no podien ensenyar-me gaires coses en una època en què els pollastres tenien pèls; però em van ensenyar a estimar les paraules. Quan tenia setze i disset anys llegia Lorca i Machado, i això vist amb perspectiva sembla impossible. Va ser gràcies a un mestre que venia de Sòria, un exiliat... Segurament allò que el mestre em deia: «nene, tu puedes progresar en esto de escribir» va ser un punt profètic. Però, tornant al tema, no ho sé, no t'ho podria assegurar, no sé si hi haurà alguna persona que m'imite. Tal vegada no és la paraula adient. Potser que hi haja algú a qui li agrade allò que faig i pense: «intentaré fer-ho d'una manera semblant». No ho sé.

JAF. Més que parlar de mi, sí que voldria que quedara clar que en quaranta anys hi ha hagut una evolució generacional, temàtica, una diversitat de gèneres molt favorable i una evolució d'editorials també molt favorable. L'evolució generacional es nota perquè els primers que van començar a escriure van haver d'aprendre valencià fora de l'escola, i encara que molts de nosaltres escrivim molt bé, la gent més

jove està molt més preparada en eixe sentit perquè han rebut ensenyament en valencià, i això ho note perquè han llegit literatura infantil i juvenil. Nosaltres no, nosaltres llegíem literatura d'adults i anàvem fent literatura infantil i juvenil un poc a mesura que ens venia, i això sobretot en la narrativa juvenil. En la gent més jove es nota la distopia, la fantasia, etc., són temes que utilitzen molt. Ací està el Joan Carles Ventura, que té un llibre de *Cròniques distòpiques* i on parla d'això, Mariló Àlvarez amb *La primera onada*, es nota que també tenen una influència del cinema, d'*El senyor dels anells*, el *Hòbbit*, i tot això. I després hi ha gent com Mercé Climent o Muriel Villanueva, que parlen també molt des del punt de vista del feminisme, i això és una evolució molt bona.

En la narrativa infantil, crec per exemple que Enric Lluch ha fet una evolució, Pascual Alapont ha fet una evolució, i tots han fet una evolució. Coses positives: s'ha ampliat la temàtica. Negatives: potser, els llibres inicials més gamberros de Pasqual Alapont, o *El desbaratat conte dels fesols màgics,* de Carles Cano, ara pareix que no es poden publicar perquè la LIJ ha de ser políticament correcta i hi ha inclús alguna censura d'eixe tipus. Això ja no m'agrada tant. I pel que fa a la diversitat de gèneres, ara també hi ha teatre i tot això està molt bé.

I, per acabar, plantejaria el tema dels joves. L'altre dia una editora em va comentar que la gent jove

ja no escrivia en valencià, perquè els comercials el que volen són xiques jovenetes i que escriguen obres com Mariló Àlvarez, per exemple. Però a veure, Mariló no és l'única, Esther Climent, amb vint-i-vuit anys, ha guanyat el premi de poesia el Magnànim, i abans ha escrit un llibre de narrativa infantil. És de veres que n'hi ha relleu, el que passa és que no tenen la repercussió mediàtica de la gent jove que escriu en castellà. Per exemple, hi ha una escriptora valenciana jove, Marisol Sales, que amb divuit anys ha publicat una obra que s'ha venut molt. Però, a més, què vol dir ser jove? Per a mi una persona de trenta anys és jove. Tampoc hem de buscar la joventut només per la joventut, hem de buscar i potenciar gent com Esther Climent, Mònica Richart, però també escriptores com Maria Jesús Bolta...

Intervenció del públic (Maria Jesús Bolta): Jo soc joveneta, eh.

JAF. És joveneta literàriament. Amb un braç lligat, les cames lligades i amb un ull tapat és capaç d'escriure millor que quatre jovenets que vulguen. I no estic en contra dels joves, perquè jo els done suport i, els que són bons, són bons. Però ho dic pel tema que parlava dels comercials. Tu saps què em va dir un comercial: «un altre llibre de Maria Jesús Bolta?! És que els volen més jovenets...». Home, no hem de ser així. Positivament, tenim molts autors i autores bons, i estem en un moment d'esplendor, però trobe que hi ha

una desconeixença entre els autors valencians i els catalans. I no és problema d'ells, no és culpa seua. Si aquí pregunte quants autors de literatura infantil i juvenil catalans llegim habitualment, ens quedaríem segurament que no en llegim cap. Potser m'equivoque, però crec que hi ha una desconeixença que haurem de superar, però el camí es fa fent coses.

Intervenció del públic. Aquí hi ha un problema. Hi ha autors valencians com Maria Jesús, com Francesc Gisbert, que guanyaren el Folch i Torres i hagueren arreplegat les seues obres perquè no les llegia ningú.

EL. Però això és qüestió del registre i les varietats lingüístiques, de veure si és el barceloní el registre que ha d'imperar, etc. Però eixe tema no el podem tocar perquè és molt difícil. A veure, jo he arribat a fer dobles versions, no d'un llibre, sinó de bastants: la valenciana i l'oriental. Funciona així. Per què? Això de l'estàndard que seria universal i que serviria per a tots i coses d'aquelles, això és impossible. Però el que apuntava Josep estaria bé, conéixer-nos... Al cap i a la fi, entre un llibre escrit en oriental i un llibre escrit en occidental o el que siga, no hi ha tanta diferència, mentre no siga en iber... Vull dir que tampoc és tanta la dificultat, per tant, les interconnexions estarien bé. Per què no existeixen? Jo crec que en part perquè els interessos comercials són molts forts. Cadascú té el seu terreny acotat: «este es mi territorio y aquí no

entran los indios». Ho entenc, ha de ser així, però en l'àmbit institucional sí que podria intentar-se. Ací abans es feien les trobades d'autors en llengua catalana, i jo n'he fet almenys tres, i això per la raó que siga no va tornar a fer-se.

Intervenció del públic (Sebastià Portell). En fem una ara.

EL. Perdoneu, jo estic una mica desconnectat de la vida normal. Vaig assistir fins a la tercera trobada que es va fer a València. Per cert, va vindre únicament un autor de Catalunya, Josep Górriz, que era amic meu. L'anterior la vam fer a Castelló. Esperàvem que, com que estava més a prop de la frontera... No hi va venir ningú de més enllà del Sénia. L'única cosa que va triomfar una mica eren unes trobades que organitzava Pere Martí a Vilafranca cada any, i allà era al revés, hi anàvem un o dos valencians. Per què? No ho sé. Això com es podria superar? Per això estan les persones que n'entenen molt, per a explicar-ho i per a solucionar-ho.

LP. Doncs aprofitem per a recordar la trobada que tindrà lloc el novembre a Tortosa.

EL. Això està per a que comence ja, eh.

Intervenció del públic (Sebastià Portell). Aquesta trobada es fa els dies 24, 25 i 26 de novembre, i tots els socis i no socis hi estan convidats. Hem buscat descomptes d'hotels, facilitats per transports, hi ha un programa fantàstic per descobrir la literatura de

l'Ebre i de Tortosa, i l'objectiu d'aquesta trobada són dos: fer festa, fer associació; i posar-ho igual de difícil a tothom pel transport. Som conscients que per anar al centre geogràfic dels Països Catalans tots ho tenim complicat, però és un esforç que per totes bandes hauríem de fer. I jo coincidesc amb el que deia en Josep Antoni abans, que no hi ha prou vasos comunicants entre diversos territoris dits autonòmics, i per això nosaltres valorem molt positivament la iniciativa que va néixer l'any passat del programa Lletres Compartides, que és el que ha fet l'AELC des de fa quaranta-cinc anys, però aquesta vegada ho han fet institucions públiques com la Institució de les Lletres Catalanes, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, la Fundació Mallorca Literària, l'Institut Menorquí d'Estudis, i des d'enguany en formam part l'AELC i la Casa de la Generalitat de Catalunya a Perpinyà. I és un programa que hauria d'escalar molt més, però que per nosaltres és molt important perquè, per primera vegada a la història, les institucions públiques dels Països Catalans col·laboren obertament, públicament i no tenen por de fer-se fotos per donar a conèixer els autors d'un territori a l'altre i que hi hagi una certa circulació. I de fet m'ha fet molta il·lusió que en Dari, a l'inici, posés Francesc Gisbert com un dels autors paradigmàtics de referència, perquè és l'autor que l'AELC va proposar, juntament amb Joan Garí, perquè enguany i l'any que ve vagin a les

Pitiüses. Per tant, aquest moviment s'està fent i per fi s'està fent institucionalment, ja veurem quant dura. S'està treballant en aquest sentit, i l'AELC, ja us ho dic, és el nostre ADN i sempre ho hem fet, celebracions com el seminari d'avui aquí i els que farem els anys que venen, la celebració del Premi Jaume Fuster amb tots els territoris de parla catalana, etc. tot això són intents de fer que ens coneguem millor i que ens trobem i ens vegem habitualment, i això hauria de ser més natural, i no ho és tant.

Paisatges futurs de la LIJ a Catalunya, les Illes i el País Valencià

Amb Teresa Broseta, Tina Vallès i Irene Zurrón moderada per Mercé Viana.

Paisatges futurs de la LIJ a Catalunya, les Illes i el País Valencià

Mercé Viana

Mercé Viana és llicenciada en Filosofia i Ciències de l'Educació. Suficiència investigadora i Experta Universitària en Didàctica de la Llengua per la Universitat Complutense de Madrid. Ha treballat en tots els nivells educatius, des de primària fins a la universitat. Ha estat guardonada amb diversos premis d'Innovació Educativa de la Conselleria de Cultura, dues beques literàries de la Diputació de València i diferents premis literaris. Té publicades més de cent obres de literatura infantil, juvenil i poesia, així com més de seixanta publicacions pedagògiques entre llibres, quaderns i articles.

És veritat que la nostra literatura ha patit una llarga malaltia i que els seus intents de recuperació a través de la història han estat sotmesos als esdeveniments polítics que han anat succeint-se, però també és cert que, a l'actualitat, el panorama literari en llengua catalana ha canviat completament i gaudeix d'una salut de ferro que fa que la seua producció siga excel·lent.

Concretament al País Valencià, des que la desapareguda Carme Miquel va publicar sota el franquisme el primer conte en valencià *Un estiu a la*

Marina Alta, l'any 1970, autors i editors hem treballat de valent per tenir el lloc que ens mereixem en el panorama literari europeu. Hem lluitat perquè les criatures puguen somniar despertes, perquè puguen somriure quan la tristor els visita, perquè puguen endinsar-se en històries on tot és possible, en contes que narren realitats fantàstiques i en relats que els facen gaudir de les fantasies més reals.

En paraules de Sartre, ningú no es fa escriptor només per haver decidit de dir certes coses, sinó per haver decidit dir-les d'una manera determinada.

Els autors i autores de parla catalana no sols tenim coses a dir sinó que, a més, hem aconseguit maneres singulars i originals de comunicar-les, de fer ficció. Sabem despertar sentiments, suggerir sense dir a penes, expressar amb senzillesa el complex món interior o ficcionar les situacions quotidianes i fer quotidià allò que només és imaginable.

Els autors i autores de parla catalana sabem que la literatura infantil i juvenil té entitat pròpia. Sabem que els nostres llibres impulsen la imaginació de les criatures i els joves, que estimulen la seua curiositat intel·lectual, que desenvolupen la seua creativitat, la seua reflexió sobre el món que els envolta. I tal com succeeix a la resta de països d'Europa, als Països Catalans podem comprovar la diversitat de tendències existents en la creació literària: aventures, mons fantàstics, poesia, realisme pur i dur.

I per últim assenyalar que entre tots i totes les persones implicades en el món de la cultura hem d'aconseguir que el llibre continue exercint la seua funció d'element de progrés social. La lectura ha de considerar-se un valor irrenunciable i imprescindible per a la formació d'un ciutadà i una ciutadana democràtics.

El futur de la literatura infantil i juvenil en català: País Valencià

Teresa Broseta

Teresa Broseta (València, 1963) és llicenciada en Ciències de l'Educació i en Filologia Hispànica. Comença a publicar l'any 2001 arran d'haver obtingut el Premi Carmesina de narrativa infantil. Des d'aleshores, ha escrit també narrativa juvenil i per a adults, poesia infantil i teatre infantil i juvenil, i ha fet adaptacions de clàssics per a infants i joves, a més de traduccions.

Tot i que caldria fer un estudi en profunditat que escapa a les nostres possibilitats i a la intenció d'aquesta taula redona, crec que la literatura infantil i juvenil comparteix problemàtica arreu del món. Sense intenció de ser exhaustius, podem destacar les principals dificultats que enfronta la LIJ:

— La literatura infantil i juvenil sembla invisible als ulls de bona part de la població. Només té presència als mitjans de comunicació en algunes ocasions especials en què toca regalar, com ara Nadal o Sant Jordi, i també, i només a voltes, en alguns especials d'estiu, per allò que els menuts tenen per davant molt

de temps lliure i amb alguna cosa els hem d'entretindre. La resta de l'any, però, sembla que la LIJ no existeix més enllà dels webs de les editorials i dels encomiables esforços dels mateixos autors, que, lògicament, defenen i promocionen quasi exclusivament les seues obres. Tenim aleshores, publicitat; bona publicitat, si voleu, en el millor dels casos, i ressenyes amables, i comentaris elogiosos, però no la necessària crítica. Ja sabem que és complicat bastir un autèntic sistema crític en una literatura menuda com la nostra, on quasi tot el món es coneix i tots els camins acaben encreuant-se, però és un problema que ens cal resoldre si volem augmentar el prestigi de la nostra LIJ. Perquè tot el que es publica no és meravellós, perquè no produïm obres mestres cada dia i cada hora, i la crítica ditiràmbica que sovint practiquem pot produir exactament l'efecte contrari al que busquem.

— La falta de prestigi de la LIJ és un altre problema que compartim amb bona part del món. Això comporta, d'una part –perquè qualsevol que no ha escrit una línia en la seua vida, que, de fet, n'ha llegit poques, es creu perfectament capacitat per a escriure LIJ– que, total, és per a les criatures, que s'ho mengen tot. No és això? D'una altra, sembla que es considera la LIJ com el preescolar de la literatura, només un trampolí que pot emprar un escriptor com cal per a arribar a l'olimp de la literatura per a adults. Uns

adults que, per norma general, si són lectors és perquè foren xiquets lectors, tot i que aquesta correlació sembla a molts ulls tan invisible com la mateixa LIJ.

— Una altra dificultat amb què es troba la LIJ és la dependència del sistema escolar, d'una escola que sovint està més interessada en els valors o els temes transversals que tracta una obra que del seu valor intrínsec, literari. Però, què és la LIJ, què ha de ser, si no és literatura amb majúscules? Un escriptor, al marge d'encàrrecs puntuals, ha d'escriure allò que vulga; tanmateix, en fer-ho, corre el risc que les seues obres no aconseguisquen entrar mai en el canal escolar, que és ara mateix l'aparador més gran que tenim a l'abast. I topem ací amb una altra qüestió fonamental, que és l'escassa formació literària dels mestres. Si els mestres no lligen, si no coneixen la LIJ que es fa en l'actualitat, no tenen elements per a triar les lectures dels seus alumnes, no poden ser els prescriptors, els mediadors, que la LIJ necessita. Açò planteja també un problema de temps, d'horaris laborals; és lloable que molts mestres dediquen el seu temps lliure a formar-se i llegir LIJ, però no pot ser una obligació i no hauria de dependre de la voluntat personal dels docents. El mateix passa amb pares i mares: si no lligen LIJ, si no s'informen, la tria que poden fer per als seus fills estarà necessàriament sotmesa a la publicitat, la casualitat, el preu o, en el millor dels casos, l'impacte visual de l'obra.

— El principal cavall de batalla, tot i això, és el de la comprensió lectora, que minva de manera evident quasi de dia en dia i que va lligat a una falta de vocabulari més que preocupant. No tinc la solució màgica, per desgràcia, però aposte de manera decidida per la lectura diària en veu alta i, sobretot, per una escola diferent, centrada a treballar la comprensió i l'expressió oral i escrita quasi de manera exclusiva fins a 4t de primària. Si ho férem així, si els xiquets i xiquetes arribaren a l'últim cicle de primària amb els fonaments ben plantats, no hauria de ser un problema introduir en cinqué i sisé tots els coneixements que ens encabotem a introduir des de primer a espentes i redolons, obcecats a alçar un edifici que ha d'ensorrar-se tard o d'hora.

A tots aquests problemes generals, compartits a grans trets per la LIJ d'arreu del món, hem de sumar els nostres problemes específics, derivats d'escriure en una llengua sense estat, minoritzada i amb diferents varietats lingüístiques ben vives, ben potents i amb molta tradició literària. Les adaptacions lingüístiques, que sovint generen controvèrsia, les considere imprescindibles per a primers lectors, que encara estan lluitant per dominar la tècnica, desenvolupant la seua comprensió lectora i aprenent a estimar els llibres. Em preocupa que una criatura que sap, per exemple, que «les creïlles són roges», acabe per considerar el llibre un territori enemic si sempre hi troba que «les patates són vermelles». Una vegada assolides les bases, però, no provoca cap trauma la introducció dosificada i acompanyada de totes les variants de la llengua, que són la nostra riquesa. En aquest sentit, trobe que els lectors del País Valencià i de les Illes tenen els deures avançats i estan avesats a llegir literatura en variants que no els són pròpies, i és segurament a Catalunya on s'hauria de fer un esforç conscient per obrir la mira. La bona LIJ escrita en qualsevol variant de la llengua i en qualsevol gènere hauria d'arribar a la xicalla de tots els territoris sense entrebancs. Aquesta hauria de ser la nostra aposta de futur.

Tot i aquesta llarga llista de dificultats, no vull acabar sense assenyalar que la literatura infantil i juvenil està viva i ben viva al País Valencià, que per fortuna tenim un fum d'autores i autors que treballen amb solvència tots els gèneres i, més important encara, que tenen la voluntat de seguir fent-ho a la mínima que els donen l'oportunitat. Tenim problemes, sí. Afrontem temps difícils per a la nostra cultura, i tant. Però ací estem, malgrat tot, parlant la nostra llengua, reflexionant sobre la nostra literatura, lluitant pel futur. Tenim motius per a ser irreductiblement optimistes.

Paisatges futurs de la LIJ: Catalunya

Tina Vallès

Tina Vallès (Barcelona, 1976), quan no escriu per a adults, també fa literatura. Són seus els àlbums *Bocabava* (2016), *Totes les pors* (2016), *La marieta sense taques* (2017), *Crec* (2017) i *Erra* (2018). El 2020 va guanyar el Premi Folch i Torres amb la novel·la infantil *Els pòstits del senyor Nohisoc* (traduïda al castellà, el turc i el coreà). El 2021 va publicar la seva segona novel·la infantil, *Mira*, que va ser finalista del Premi Atrapallibres 2022-2023. Aviat publicarà un nou àlbum i una nova novel·la infantil.

Suposo que em toca fer el balanç més optimista, si tenim en compte la situació política, i en conseqüència lingüística i cultural, de les Illes i el País Valencià. Però també penso que precisament per això des de Catalunya ens toca ser exigents i realistes.

No és el mateix parlar de literatura que de llibres. Si parlem de llibres, el balanç és positiu pel que fa a producció, perquè tenim de tot. Neixen noves editorials, hi ha molta producció i molt variada, es multipliquen els formats. La LIJ sembla la gallina dels

ous d'or, tothom s'atreveix a invertir-hi diners. Ara bé, i si parlem de literatura? I si ens fixem en què es publica? Apuntaré unes quantes tendències o problemes que vivim o patim ara mateix:

— Hi ha molt poca aposta per autor local per part de les editorials, sobretot quan el llibre ha d'anar il·lustrat. És més fàcil comprar llibres ja acabats, fets a fora, que «només» s'hagin de traduir, són una aposta més segura i una despesa menor.

— Els canvis a Ensenyament fan que apareguin cada cop més llibres on el «missatge» pesa més que la literatura. Llibres pensats per «treballar» temes, pensats per facilitar la tasca docent als mestres i professors que han de treballar per projectes.

— La LIJ és la gallina dels ous d'or fins al punt que ja hi han arribat els autors mediàtics, els llibres d'autoajuda, etc. Això des d'un punt de vista de mercat es pot llegir «positivament», però des del punt de vista de qualitat literària és preocupant, perquè aquesta mena de productes solen anar acompanyats de fortes campanyes de màrqueting a xarxes i prenen espai mediàtic a altres llibres (solen sortir perdent els més «literaris»).

— Cada cop és més palpable la sensació que el personal docent viu desconnectat de la realitat literària, de l'actualitat editorial. No estan al dia del que es publica, fins i tot fa la sensació que no tenen temps/interès per llegir. Una de les maneres d'educar és amb

l'exemple, així que això ens ha de preocupar. També perquè si no estan al dia, programen sempre els mateixos títols, etc.

— Seguim coixos pel que fa a recepció tant mediàtica com crítica de LIJ. Hi ha molt poc espai als mitjans de comunicació convencionals per a la LIJ. Això la desprestigia i penso que aquest és un dels motius que no hi hagi prou relleu generacional d'autors.

Pel que fa al futur, m'aventuro a dir unes quantes coses que es podrien fer des de diferents punts de vista:

— Econòmic: cal inversió en la difusió del que es fa de LIJ perquè arribi al públic i sobretot al personal docent. Des dels Departaments de Cultura i Educació es podria vehicular una eina de difusió de novetats editorials (degudament filtrada) que puguin interessar als mestres i professors.

— Educatiu: la comprensió lectora hauria de ser un dels pilars a les aules, les últimes dades són preocupants, cal recuperar la importància de la lectura a l'aula, l'educació literària dels docents, etc.

— Polític: pensar incentius per publicar LIJ catalana, afavorir la interrelació cultural, editorial, entre Catalunya, Illes i País Valencià.

— Creatiu: calen més ajuts per a creadors joves; cal que qui escrigui LIJ llegeixi LIJ; i cal que qui escrigui LIJ conegui a fons el públic a qui s'adreça.

— Comunicatiu: necessitem més espai per a la LIJ als mitjans, més recepció crítica (només tenim *Faristol*), així la LIJ pot recuperar prestigi.

En resum, penso que a Catalunya cal **reflexió** sobre el que es publica i **recepció** del que es publica.

Torno a insistir, per acabar, en el tema educatiu: tot passa per l'escola, hi ha un perfil d'alumnat que només tocarà llibres a l'aula, cal pensar i mesurar molt quins títols hi portem, perquè d'això en depèn l'educació lectora del país, del futur. A l'escola «sembrem» lectors.

Illes, deserts i oasis. Un paisatge de la literatura infantil i juvenil a les Balears

Irene Zurrón Servera

Irene Zurrón (Palma, 1990) és doctora en Estudis Lingüístics, Literaris i Culturals i exerceix de professora associada a la UAB i de tècnica a l'AELC. Ha impartit assignatures de didàctica de la Literatura Infantil i Juvenil, de literatura comparada i d'estudis culturals amb perspectiva de gènere. Ha publicat la novel·la *La tribu enmig de la muntanya* (Premi de Narrativa Infantil Carmesina de la Safor, 2021).

Quan entrem a les llibreries especialitzades de les Illes i comencem a remenar títols, la sensació immediata que ens assalta és que en els darrers anys l'escenari de la literatura infantil i juvenil ha canviat. Lliurant-nos a la seducció dels colors que ens fan voler allargar l'estona, ens anem fent algunes preguntes. Hi ha una literatura infantil i juvenil illenca en català? Què vol dir, que n'hi hagi? És que n'hi ha hagut mai? I en el futur, n'hi haurà? Anem pam a pam. Ara, hi ha una quinzena d'editorials en actiu que compten en el seu catàleg amb obres de LIJ. Hi ha més d'una desena

de llibreries especialitzades. Biblioteques amb una secció infantil ben proveïda i activa. I hi ha almenys dos premis que gaudeixen de prestigi, sent el de Narrativa Infantil i Juvenil Guillem Cifre de Colonya el de més trajectòria i difusió. Sense entrar a valorar la solidesa d'aquests pilars –llibreries, editorials, biblioteques, premis–, sens dubte hi ha una qüestió que no passa inadvertida: qui escriu LIJ en català a les Illes Balears.

Per respondre-ho, abans hauríem de resseguir i conèixer la trajectòria del gènere. La crítica (Bover 1977, Valriu 1992, Bassa 2002 o Aloy 2006) coincideix en l'observació que a les Illes el va inaugurar Gabriel Janer Manila amb la novel·la *El rei Gaspar*, guanyadora del Premi Josep M. Folch i Torres i editada per La Galera el 1976, tot i que abans s'havia publicat algun conte com *Si bufa es vent* (La Galera, 1969) de Joaquim Farré i Pilar Benejam, il·lustrat per Fina Rifà. És tard si ho comparem amb el Principat, ja que a les Balears no hi va haver pràcticament cap publicació abans de la Guerra Civil i, per tant, el gènere va començar de zero a la transició democràtica (Valriu 1992). La falta d'una tradició, per Martí Xavier March (1987), es pot deure al significatiu analfabetisme –encara més en català– de la comunitat illenca a la baixa escolarització, a l'absència d'infraestructures culturals o a la preponderància de la poesia i la novel·la. Ara bé, és ben conegut que a les Illes la tradició rondallística havia fet el paper que en altres llocs feia la LIJ. Comptem amb un dels corpus més extensos i de més qualitat d'Europa que, a més, ha gaudit d'unes intenses difusió i acceptació social. El món de les rondalles i els seus personatges han romàs més vius que a altres territoris i han estat molt influents en el desenvolupament i l'evolució de la literatura infantil. Tanmateix, s'entén el crit d'alarma que llançava el 1977 Jaume Bover –amb el pseudònim de Jaume Garriga– en el brevíssim article «Una aproximació a la literatura infantil a les Illes», on assenyalava la seva inexistència i el desinterès dels escriptors. Es planyia, i no era per menys, d'un panorama desolador que semblava complagut amb la tradició rondallística, alguna antologia de poetes mallorquins adreçada als infants –com Miquel Costa i Llobera o Maria Antònia Salvà– i qualque conte d'inspiració popular. Però era precisament en aquest temps quan arrencava el gènere: Gabriel Janer Manila encetava una etapa d'afaiçonament que faria l'eclosió en els anys noranta.

La crítica que va acompanyar els inicis apuntava un seguit de desafiaments d'entre els quals, fet i fet, n'hi ha que encara són vigents. Tant Gabriel Janer Manila el 1981 com Martí Xavier March dos anys més tard posaven el focus en la normalització lingüística com la clau per a la consolidació de la LIJ a les Illes i defensaven que la seva sort anava costat per costat de la fortuna de la llengua catalana. A més, Janer

Manila apuntava que una de les grans problemàtiques era el «recel amb què és acceptat el llibre editat al Principat, escrit i pensat per un autor no illenc» (1981: 125). Podem dir que la circulació de les obres arreu del territori ha suposat històricament una dificultat, entre altres motius, per la inquietud d'oferir als infants lectures que no estan escrites en el dialecte més immediat, però també simplement pel desconeixement o el desinterès pel que es fa en altres indrets –sobretot els *perifèrics*–, com passa amb la literatura per a adults.

Així mateix, March incidia en un dels aspectes que ha afectat sempre el gènere, indistintament del territori: la manca de prestigi o la creença que es tracta d'una literatura menor, supeditada als interessos pedagògics. I reclamava: «La literatura infantil i juvenil ha de fugir de qualsevol consideració marginal i paternalista, moralitzant i pedagogista» (1983: 40). Uns anys més tard insistia en el punt que escriure per a infants no havia de ser un demèrit en la carrera literària d'un autor, perquè era un treball rigorós que implicava tant el domini literari com el coneixement del món infantil. De fet, aquest podria ser un dels motius de la falta d'escriptors, ja que la majoria s'hi dedicava esporàdicament i es decantava sobretot per la literatura adulta (March 1987).

Altres problemàtiques dels primers temps, en aquest cas específiques de les Illes, les assenyalava

Caterina Valriu: es continuava editant principalment a Barcelona –la majoria d'autors, amb La Galera–, s'oblidaven la poesia i el teatre infantil, mancaven il·lustradors, encara no es disposava de biblioteques i espais especialitzats, hi havia poca formació per als professionals que treballaven amb infants, cosa que feia que de vegades la literatura fos un «vehicle de continguts» –malgrat les lloables accions de la Universitat de les Illes Balears i de l'Obra Cultural Balear–, i les iniciatives de la política institucional eren puntuals (2010: 46-58).

Això no obstant, amb el pas dels primers anys el balanç que feia la crítica era de cada vegada més positiu. Val la pena observar l'evolució d'aquest gran moment de la LIJ illenca que abraça des de la transició democràtica fins a l'inici del nou mil·lenni. Valriu[1] estableix un primer període que va del 1975 al 1986, on la producció encara és baixa, de 0 a 5 llibres per any; després, entre el 1987 i el 1992, la mitjana de publicacions és de 9 títols a l'any; i a partir del 1992 hi ha un gran augment, només amb alguna davallada puntual (2010: 44). És, doncs, en els anys noranta que es constata la consolidació de publicacions regulars

1 El 1992, Caterina Valriu publica «La literatura infantil i juvenil a les Illes Balears des de 1975», on constata l'absència d'una tradició de LIJ –només alleugerida per les rondalles– i revisa l'avenç des del 1975. Reprèn l'anàlisi el 1998 a «La literatura infantil i juvenil a les Illes Balears (1993-1998)». I recull aquests dos textos a *Imaginari compartit: estudis sobre literatura infantil i juvenil* (2010).

i d'autors, «una mena de boom» (1998: 46), que cobreix la majoria d'etapes de la infantesa i l'adolescència –tot i que les obres s'adrecen sobretot a la franja d'edat de 10 a 14 anys–i també de crítica i de temes. Aquest darrer és un dels punts forts del primer gran moment de la LIJ illenca: la diversitat d'inquietuds i de tendències. Sobresurten la crítica social, especialment la denúncia ecològica, i també el tema de la creixença, de la lluita per la llibertat i de l'amor (Valriu 2010). Així com el gènere fantàstic, deutor del món de les rondalles. I les obres comparteixen la riquesa del llenguatge, configurat en l'oralitat i la tradició rondallística, i la seva dimensió poètica; la literarietat i la cura per la forma per sobre del didactisme i del missatge. Altrament, destaca l'abundància de crítics, de jornades d'estudi i de publicacions assagístiques, així com el Premi Guillem Cifre de Colonya (Aloy 2006: 6-10).

Per tant, la constatació pessimista de la crítica dels primers temps sembla que es transforma en cert entusiasme a inicis dels 2000, quan a la fi es poden celebrar vint-i-cinc anys del gènere. A tall d'exemple, Ramon Bassa, el 2002, resseguia com des dels anys setanta es feien seminaris, cursos, crítica i estudis en LIJ i en lectura, i Josep Maria Aloy, el 2006, ressaltava la qualitat, l'autonomia i la solidesa de la LIJ a les Illes Balears des del 1975, i apuntava: «Si sumem la producció entre 1976 i 2001 –és a dir, durant els vint-i-

cinc primers anys d'aquesta nova literatura d'autor–, obtenim un total de més de dos-cents cinquanta llibres signats per una quarantena d'autors» (2006: 5-6). Sembla, però, que és precisament en aquest moment d'optimisme que hi ha un punt d'inflexió, si més no en alguns aspectes..

Ara, a punt d'acomplir-se gairebé mig segle de literatura infantil i juvenil illenca, podem prendre la perspectiva necessària per veure que cap als inicis dels 2000 hi va haver un canvi de tendència. Això podem comprovar-ho si ens fixem en les generacions d'escriptors, el seu temps d'activitat i el seu gruix d'obres. La proposta que fem és considerar que hi ha tres fornades d'autors: la primera, formada pels que començaren a publicar en els anys setanta i vuitanta; la segona, en els noranta i en els dos mil; i, la tercera, en la segona dècada del nou mil·lenni fins a l'actualitat.

Els autors balears de la primera fornada varen néixer sobretot en la dècada dels quaranta o a inicis dels cinquanta. En general, varen començar a publicar intensament en els vuitanta i s'han mantingut constants al llarg del temps, alguns fins i tot encara continuen més o menys actius avui en dia. Hi ha escriptors de publicació infantil molt esporàdica –com Guillem d'Efak (Asobla, 1930 - Palma, 1995) o M. Antònia Oliver (Manacor, 1946-Biniali, 2022)–, però en podem enumerar un bon grapat que són autors d'una obra extensa i conreen la novel·la de temàtica variada.

Per ordre cronològic d'inici de publicació, en primer lloc hem d'esmentar Gabriel Janer Manila (Algaida, 1940), que, malgrat que també escriu per a adults, és autor d'una obra infantil abundant, d'una quarantena de títols, majoritàriament novelles: publica des del 1976, amb el ja esmentat *El rei Gaspar*, fins al 2010, quan treu la novel·la juvenil *He jugat amb llops* (La Galera), que obté el Premi Joaquim Ruyra, i també fa crítica i assajos. Ha guanyat els premis més importants i és un referent per a la resta de la generació i per als més joves (Valriu 2010: 57, Aloy 2006: 5). Un altre autor destacable és Pere Morey (Palma, 1941-2019), que des del 1979, amb *Rondalles pels qui les saben totes* (Moll), no deixa de publicar mai, arribant a una trentena d'obres infantils, algunes de les quals, peces teatrals. Pel que fa a Miquel Ferrà (Sóller, 1940), publica gairebé una desena d'obres infantils, des de *Catalan western: l'epopeia dels peoners catalans a l'oest americà* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982) fins a *L'espiadimonis* (Edicions del Bullent, 1996). El primer autor menorquí és Pau Faner (Ciutadella, 1949), que, tot i que és més conegut per la seva narrativa per a adults, publica *El violí màgic* (Barcanova, 1983) i quatre obres més fins a *Caps de rata* (Moll, 2003). Un dels autors més prolífics i que escriu gairebé en exclusiva LIJ és Miquel Rayó (Palma, 1952): s'inicia amb *El raïm del sol i de la lluna* (La Galera, 1983), que

guanya la primera edició del Premi Guillem Cifre de Colonya, i treu a la llum la darrera novel·la, *Les verges del sol* (Bromera, 2013), havent-ne publicat una trentena i havent obtingut els guardons de més prestigi. I convé esmentar Ponç Pons (Menorca, 1956), més conegut per la seva faceta de poeta, però que publica gairebé una desena d'obres infantils, començant per la novel·la juvenil *Cor de pàgina esbrellada* (Athor, 1984) fins a la infantil *El rei negre* (La Galera, 2002). A la fi, trobem dues autores notòries, nascudes el mateix any. La primera és Elisabet Abeyà (nascuda a Barcelona el 1951, però resident a Bunyola des dels vint-i-dos anys), que publica una desena de contes entre el 1985 i el 2005. I la segona, Eusèbia Rayó (Palma, 1951), que treu a la llum novel·les des del 1987, quan va sortir *L'alquímia del cor* (La Galera), guanyadora del Premi Guillem Cifre de Colonya. No podem deixar de notar que d'aquestes dues autores la informació disponible és força més escassa que la que hi ha dels seus companys, cosa que convindria rescabalar.

Podem considerar que hi ha una segona fornada d'autors, nascuts principalment en els cinquanta i els seixanta, que es varen iniciar sobretot als noranta. Es fa evident que tenen menys obra infantil que la generació anterior i que es dediquen al gènere menys seriosament. També es pot perfilar que beuen, encara més, del tema popular. Així mateix, cal posar en relleu

que sembla que deixa d'haver-hi un *mallorcacentrisme* i també que predominen les autores, un canvi en relació amb la primera fornada, protagonitzada per homes.

En primer lloc, Rosa Maria Colom (Sóller, 1937), tot i que per naixement correspondria a la generació anterior, sent-ne la més veterana, comença a publicar més tard, el 1991, amb *El mandarí i jo* (La Galera, Premi Guillem Cifre de Colonya), i treu a la llum una vintena de títols estant ara encara activa. Així mateix, trobem la primera veu eivissenca, Iolanda Bonet (Eivissa, 1955), que escriu una vintena de contes infantils de temes populars: comença amb *Es peixet des riu verd* (Can Sifre, 1992) i també continua dedicant-s'hi actualment. Un altre autor destacable és Pere Rosselló (Palma, 1956), que, malgrat que és més prolífic en el vessant d'assagista i poeta, compta amb quatre obres infantils notòries, des de *Les aventures d'en Tres i mig* (La Galera, 1989), que va guanyar el Premi Guillem Cifre de Colonya, fins a *Memòries d'una planta* (Edicions del Salobre, 2006). Un autor que tampoc té una obra infantil gaire extensa és Bernat Joan Marí (Eivissa, 1960): comença amb el conte *El drac vermell* (Can Sifre, 1993) i publica la darrera obra infantil el 2009, arribant a prop d'una desena, algunes obres de les quals de teatre, gènere que conrea principalment. Una de les autores de més pes d'aquesta fornada, tant pel que fa al vessant crític, com al creatiu, com al de

rondallaire, és Caterina Valriu (Inca, 1960). Ha publicat una desena de contes infantils espaiadament des del 1995, i en els darrers anys, àlbums com *Mare, d'on venen els infants?* (Disset, 2021), il·lustrat per Toni Galmés i guanyador de la primera edició del Premi Mallorca de literatura infantil il·lustrada. Podríem esmentar, així mateix, autors ocasionals de LIJ com Maite Salord (Ciutadella, 1965) o Maria de la Pau Janer (Palma, 1966), entre força d'altres que compten només amb un o dos títols. De fet, veiem que la tendència és que els que comencen a publicar a la primera dècada del nou mil·lenni no continuïn dedicant-se al gènere. Ben simptomàtic és que la revista *Esquitx*, adreçada als infants, que arrenca el 2000, s'aturi el 2013 quan les institucions deixen de col·laborar-hi, i malgrat l'esforç del 2015 per revifar-la, no s'aconsegueixi.

La tercera fornada d'escriptors és la que va començar a publicar, si fa no fa, a partir del 2010. Tot i que encara és aviat per fer-ne una valoració definitiva, ens atrevim a dir que són pocs i que, ara per ara, no assoleixen la intensitat de publicació d'obres infantils i juvenils de les generacions anteriors. Són autors nascuts sobretot en els vuitanta, de nou la majoria a Mallorca, i no passa per alt que aposten fort per un gènere. Si la crítica dels primers temps de la LIJ illenca reivindicava la necessitat d'il·lustradors, ara en són els protagonistes. Segurament podem

celebrar que vivim el millor moment de la il·lustració infantil. Es constata que l'auge de l'àlbum il·lustrat, un llibre en què el sentit narratiu depèn per complet de la imatge, ha arribat a les Illes, en sintonia amb la resta de LIJ en català i amb les tendències globals. El Premi Mallorca de literatura infantil il·lustrada instaurat el 2020 va clarament en aquesta direcció. També és revelador que una de les darreres llibreries especialitzades, que va obrir a Manacor el 2021, es digui La Il·lustrada. Entre els àlbums, així com a la resta dels Països Catalans sembla que triomfen les emocions, l'ecologia i el retorn a la natura, les reivindicacions feministes i les problemàtiques socials, a les Illes abunden les adaptacions, la no-ficció i les aventures, amb una clara inclinació cap al folklore. A més, veiem que un bon grapat d'autors publiquen en editorials petites –de vegades projectes gairebé unipersonals–, moltes sorgides en els darrers anys i especialitzades en l'àlbum, o fins i tot n'hi ha que opten per l'autopublicació.

Destaca la il·lustradora Aina Bestard (entre Mallorca i Barcelona, 1981), que publica àlbums d'èxit internacional des del 2014. També Toni Galmés (Manacor, 1983), que ha publicat àlbums a banda d'il·lustrar-ne molts d'altres. Ens trobem el cas de Tomeu Simó Mesquida (Santa Maria, 1978), creador d'Espelma Edicions, on ha tret una desena dels seus contes d'ençà del 2016. En el poc atès camp de la narrativa,

Joana Maria Pastor (Palma, 1979) ha publicat la saga de novel·la juvenil fantàstica *El món màgic de Lot*, que arrenca el 2021 i fa circular el tercer volum en el 2023 (editat per Baleària el primer i autopublicats els següents). Jo mateixa he publicat la novel·la infantil *La tribu enmig de la muntanya* (Tàndem, 2021). I comptem amb un grapat d'autors que han tret, de moment, un o dos àlbums: Aina Zuazaga (1990) és l'autora de *Viatge al món de n'Aina* (Rata, 2016) amb il·lustracions de Flavia Gargiulo i la continuació, *La reina dels embulls* (Moll, 2023), amb Marina Zapata; Mateu Matas (Santa Margalida, 1982), de *Llaços* (Saïm, 2020), il·lustrat per Galmés; Núria Duran n'ha fet dos de temàtica santantoniera, *Tataxín! Dimonis d'Artà* (Triangle Kids, 2020), il·lustrat per Miquel Àngel Villalonga, i *N'Ona la dimoniona* (Triangle Kids, 2022) amb il·lustracions de Bàrbara Sansó; Aina Salvà (Algaida, 1987) ha tret *El secret dels tres Reis Mags* (Espelma, 2021), il·lustrat per Marta Font; Maria Magdalena Amengual (sa Pobla, 1985) és l'autora d'*Anem a caçar mòpies* (Saïm, 2022), il·lustrat per Maribel Castells; o Sebastià Riera (Manacor, 1985), d'*El Rei Carboner* (Saïm, 2023), il·lustrat per Galmés.

Per tant, si allà on volem arribar és a traçar el dibuix del paisatge actual, un dels primers aspectes que hem de posar en relleu és el canvi contundent pel que fa al gènere de més èxit. És, sens dubte, el gran moment de la il·lustració i de les propostes que en

treuen partit.[2] L'àlbum, tanmateix, sol anar adreçat a les primeres edats, de manera que la literatura destinada als infants a partir dels 10 o 12 anys està força oblidada –curiosament, la franja d'edat de 10 a 14 anys era la més atesa pels escriptors de la primera generació. Ara bé, tira endavant tímidament un altre gènere, també amb la centralitat de la imatge, que pot agradar a un públic ampli, a cavall entre l'adolescència i l'adultesa: el còmic. És necessari destacar les iniciatives d'Edicions del despropòsit, amb volums com *Els darrers dies de l'Imperi Mallorquí* (2014) i la segona part, *Un infern a Mallorca* (2018), de Toni Planissi i Xisco Fuster. I què ha passat amb la novel·la? Potser encara no l'hem trobada a faltar del tot perquè en els darrers anys autors de la primera i de la segona fornada han continuat més o menys actius, però el relleu sembla compromès. L'exuberància dels noranta es va donar perquè estaven publicant els autors de la primera generació mentre s'iniciaven els de la segona. Però algun ja s'atura de publicar al llarg de la dècada. I, als primers anys del nou mil·lenni, fan les darreres obres infantils un grapat d'autors de les dues

2 N'és revelador el fet que, per part de les Illes, a la Fira de la Literatura Infantil i Juvenil de Bolonya de 2017, quan la literatura catalana i balear en foren les convidades d'honor, de la primera generació hi anaren tres escriptors: Gabriel Janer Manila, Miquel Rayó i Ponç Pons; de la segona, una escriptora i un il·lustrador: Caterina Valriu i Francesc Grimalt (Palma, 1971); i, de la tercera, dues il·lustradores: Aina Bestard i Flavia Gargiulo (Madrid, 1983).

generacions, de manera que a partir del 2010 són pocs els que continuen publicant. A la seva tesi de doctorat, Francesc Gisbert assegura que «una mostra de la bona salut de la LIJ valenciana és la incorporació constant de noves veus que van sumant-se a les anteriors i publiquen de forma simultània» (2015: 406). A les Illes Balears, ens sembla prou evident que ara per ara no és així.[3] I què passa amb la poesia i el teatre? La poesia, que en el terreny adult ha estat tan prolífica i prestigiada a les Illes, en l'infantil –tret d'excepcions com *El món aniMal* (Lleonard Muntaner, 2019) de Miquel Àngel Joan (Palma, 1961)– no ha acabat d'arrencar mai. I tampoc el teatre, malgrat que segurament n'ha sortit més airós.

Un altre aspecte important a tenir en compte és la dedicació, sense distinció del gènere que es conreï. Entre els autors de la primera generació, a més d'haver-n'hi molts que publicaven esporàdicament, n'hi

3 Un indici que deixa veure la tendència decreixent de la presència de narradors illencs en el nou mil·lenni és el dels guardons. Observant el premi infantil de més durada i prestigi a les Illes Balears, el Guillem Cifre de Colonya, que s'atorga des del 1981, descobrim que, mentre que en els anys vuitanta i noranta era habitual que els guanyadors fossin illencs, en el nou mil·lenni esdevé rar. Altres premis, tot i que no ens donen pistes tan sòlides, mostren que no hi ha hagut un relleu: el més consolidat arreu dels Països Catalans, el Josep Maria Folch i Torres de novel·les per a nois i noies, només ha tingut dos guanyadors illencs al llarg de la seva història, Gabriel Janer Manila el 1975 i Miquel Rayó el 1987. Quant al Premi Joaquim Ruyra de narrativa juvenil, l'ha guanyat Pere Morey el 1983, Miquel Rayó el 1999, Joan Pons el 2000 i Gabriel Janer Manila el 2009.

ha un bon grapat que ha desenvolupat una carrera literària sòlida, constant en el temps. Ara, en canvi, la majoria d'autors s'hi dediquen ocasionalment, havent-n'hi pocs que hagin publicat més de dos o tres llibres. Altrament, no podem defugir la situació de la llengua, que tant ha preocupat al llarg de l'evolució de la LIJ illenca. La normalització lingüística que ja reclamava la crítica en els anys vuitanta continua sent crucial. Fet i fet, joves autors illencs de novel·la juvenil opten per escriure en castellà, en algun cas amb un gran èxit de vendes. O també passa que es creen editorials que publiquen només en castellà o en anglès. Una altra situació que es dona, aquesta molt més encoratjadora, és el llançament de llibres adreçats a un públic adult que podrien funcionar com a lectura juvenil. Pensem en *La cosina gran* (Lleonard Muntaner, 2019) de Laura Gost (Sa Pobla, 1993), una narració protagonitzada per una adolescent que, emmirallant-se en la cosina, intenta definir la pròpia identitat. Una novel·la, a més, que en el seu tractament d'inquietuds universals es desvia de l'homogeneïtat d'altres propostes; una obra fronterera que bé podria convertir-se en *literatura guanyada*, aquella que des de sempre els joves s'han fet seva encara que no en fossin els lectors models. Les etiquetes i les categories poden ser, per això, limitadores.

D'aquí no gaire farà cinquanta anys que es va publicar *El rei Gaspar*, una novel·la que ara mateix es

troba descatalogada. De fet, ho estan la majoria d'obres de les dues primeres generacions. Seria una bona notícia que l'aniversari del primer mig segle d'història de la literatura infantil i juvenil illenca n'incentivés la reedició, la difusió i l'estudi. Perquè, si com hem dit, un dels grans entrebancs ha estat la manca de prestigi del gènere, posar en valor els que n'han estat els capdavanters és fonamental. I no tan sols per estratègia, sinó perquè tenim obres de qualitat, d'escriptura cuidada, que continuen interpel·lant el lector d'ara amb històries plenes de màgia, temes d'interès com la creixença, l'amor o els canvis socials, i missatges vigents de defensa del territori i el medi ambient. Seria un bon moment, també, per escodrinyar les circumstàncies complexes que han desencoratjat els autors a escriure per a infants en l'escenari renovat que es configura en la postcrisi. Els lectors infantils i juvenils, per sort, trobaran les llibreries i les biblioteques illenques prou fornides d'obres escrites en català o que s'hi han traduït, però tal vegada estem renunciant a veus i imaginaris pròxims. Tanmateix, malgrat un paisatge amb terres desèrtiques, hem vist que hi ha illes i oasis amb una verdor que es pot fer créixer.

Referències bibliogràfiques

ALOY, Josep Maria. «La literatura infantil i juvenil a les Illes Balears». *Ooohéee. Estudis sobre la creació i edició infantil i juvenil a les Illes Balears*, núm. 1. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 2006, p. 4-11.

BASSA, Ramon. «Entre l'ahir i l'avui de la literatura infantil. Crònica dels estudis de literatura infantil catalana a Mallorca (1977/8-2002)». *L'Arc: quadern informatiu de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears*, vol. 15, 2002, p. 39-52.

GARRIGA, Jaume (pseudònim de Jaume Bover). «Una aproximació a la literatura infantil a les Illes». *Lluc: revista de cultura i d'idees*, núm. 673, 1977, p. 16.

GISBERT, Francesc. *Autors i tendències de la literatura infantil i juvenil valenciana (1975-2014)*. Tesi de doctorat. Universitat d'Alacant, 2015.

JANER MANILA, Gabriel. «El llibre català per a infants des de la perspectiva illenca». *Lluc: revista de cultura i d'idees*, núm. 698, 1981, p. 124-125.

MARCH, Martí Xavier. «Els infants a les Illes a la recerca d'una literatura». *Lluc: revista de cultura i d'idees*, núm. 712, 1983, p. 39-40.

— «Reflexions entorn de la Literatura Infantil i Juvenil a les Illes Balears». *Lluc: revista de cultura i d'idees*, núm. 740, 1987, p. 21-23.

VALRIU, Caterina. «La literatura infantil i juvenil a les Illes Balears des de 1975». *Lluc: revista de cultura i d'idees*, núm. 770, 1992, p. 11-20.

— «La literatura infantil i juvenil a les Illes Balears (1993-1998)». *Serra d'Or*, núm. 468, 1998, p. 50-56.

— *Imaginari compartit: estudis sobre literatura infantil i juvenil*. Edicions Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Institut d'Estudis Baleàrics, 2010.

Quaderns Divulgatius, núm. 77

© dels autors
Primera edició: setembre de 2024
Dipòsit Legal: B 9821-2024
ISSN: 1885-2734

Edita: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana
Canuda, 6, 5è pis (Ateneu Barcelonès)
08002 Barcelona
www.escriptors.cat
aelc@escriptors.cat
Disseny: Dídac Ballester
Edició: Insòlit, Barcelona

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

imprès amb paper de boscos sostenibles

Canuda, 6, 5è. 08002 Barcelona
933 027 828 · aelc@escriptors.cat · escriptors.cat

associació
d'escriptors
en llengua
catalana